

Magyar
Természetvédők
Szövetsége
Föld Barátai Magyarország

Együttműködés a fenntartható helyi közösségekért

*Módszertani segédlet és példatár
EU projektek tervezéséhez*

Együttműködés a fenntartható helyi közösségekért

*Módszertani segédlet és példatár
EU projektek tervezéséhez*

Magyar Természetvédők Szövetsége 2013

Tartalom

Előszó	1.
I. Bevezetés	2.
- fenntartható (fejlődés, társadalom)	2.
- helyi	3.
- partnerség	3.
II. Példaértékű kezdeményezések	4.
II.1. Fejlesztési folyamatok	4.
II.2. Tervezési-, fejlesztési módszerek, eszközök	7.
II.3. Példaértékű projektek, projektötletek	10.
II.3.1. Komplex fejlesztések	10.
II.3.2. Energetikai fejlesztések	14.
II.3.3. Élelem, élelmiszertermelés	17.
II.3.4. A biológiai sokféleség megőrzése	19.
II.3.5. Hulladékgazdálkodás	20.
II.3.6. Közlekedés	21.
II.3.7. Turisztika	21.
II.3.8. Foglalkoztatás	22.
II.3.9. Szemléletformálás	24.
III. Útmutató helyi, a fenntarthatóságot segítő projektek fejlesztéséhez	26.
III.1. Támogatási rendszerek, projektciklus	26.
III.2. Partnerség	27.
III.3. Fenntarthatósági szempontok	28.
III.4. Gyakorlati tanácsok	33.
III.4.1. Általános	33.
III.4.2. Építés, városrehabilitáció	33.
III.4.3. Turisztika	35.
III.4.4. Foglalkoztatás	36.
III.4.5. Közlekedés	37.
Rövidítések jegyzéke	38.
Felhasznált irodalom	38.

Hogyan segíthetnék az európai uniós támogatások a fenntartható fejlődést? Milyen fejlesztésekre lenne szükségük a helyi közösségeknek, hogy élhetőbb környezetben élhessenek, és a jövedelmek a közösség javát szolgálják? Hogyan lehetne ilyen fejlesztéseket megtervezni?

A Magyar Természetvédők Szövetsége (Budapest) és partnerei, a Reflex Környezetvédő Egyesület (Győr), az Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány (Miskolc) és a Föld Barátai – CEPA (Szlovákia) közös projektet valósítottak meg 2012 novembere és 2013 októbere között „Hálózat a fenntarthatóságért - A fenntarthatóság érvényesítése a határmenti régiók programjaiban és projektjeiben” címmel, a Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 keretében. A projektben a magyarországi és szlovákiai, európai uniós forrásokból támogatott fejlesztési programok környezeti, fenntarthatósági hatásainak elemzésén, értékelésén túl a fenti kérdésekre keresték a választ.

Céljuk hármas volt:

- jó példákat nyújtani projektgazdáknak, hogyan tervezhetnek és valósíthatnak meg olyan fejlesztéseket, melyek hozzájárulnak a határtérség fenntartható, kiegyensúlyozott fejlődéséhez;
- segíteni az EU források 2014-2020-as tervezését, rámutatva, milyen típusú fejlesztéseket szükséges támogatni;
- a példákat felhasználva kapcsolatokat építeni a magyar és szlovák partnerek között közös, fenntartható helyi projektek fejlesztésére.

Ennek érdekében a határmenti régiókból – Nyugat-Dunántúlról, Közép-Magyarországról, Észak-Magyarországról, valamint Pozsony, Besztercebánya és Kassa megyéből – a fenti szempontoknak megfelelő, példaértékű projekteket és kezdeményezéseket gyűjtöttek, mégpedig:

- európai uniós vagy más állami forrásból létrejött helyi projekteket, melyek biztosítják a magyar-szlovák határtérség integrált fenntartható fejlődését;
- további helyi projekteket, projektötleteket, amelyek megfelelnek a fenntarthatóság követelményeinek, és hozzájárulnak a határtérség kiegyensúlyozott fejlődéséhez;
- olyan folyamatokat, módszereket, eszközöket, amelyek javíthatják a helyi szintű tervezés minőségét, és elősegíthetik a fenntartható, önellátó helyi gazdaságok fejlődését.

Kiadványunkban a fenti megközelítés indoklása, néhány fogalom tisztázása után, tematikusan rendezve, bemutatjuk ezeket a kezdeményezéseket, majd közreadunk egy útmutatót, mely a helyi, fenntarthatóságot szolgáló projektek fejlesztéséhez kíván elméleti és gyakorlati tanácsokat, segítséget nyújtani. A kiadványban ismertetett kezdeményezésekről bővebb információ található a www.okohatar.hu honlapon.

Reméljük, hogy kiadványunkat számos fejlesztő, projektgazda, közösség hasznosnak fogja találni, és ennek nyomán több, környezeti, fenntarthatósági szempontból előremutató projekt fog szülni, az uniós támogatások nagyobb hányada fogja e nemes célt szolgálni.

I. Bevezetés

Mitől fenntartható (fejlődés, társadalom)?

Az elmúlt négy évtizedben kutatók, gazdasági és politikai döntéshozók és civilek, állampolgárok sokasága ismerte fel a növekedés határait, valamint azt, hogy a gazdaság fejlődése nem kizárólagos letéteményese a társadalom jólétének. Ezért nem vonhatjuk kétségbe, hogy a fejlesztési programok egyetlen értelmes célja a szociális jólét, az életminőség javulása, melynek a gazdaság erősítése, a versenyképesség, a foglalkoztatás csupán eszközei lehetnek, míg a környezet, a természeti és társadalmi erőforrások folytonos megléte mindezek feltételeit képezi.

A fenntartható fejlődésnek számos definíciója létezik, melyek jelentős szemléletbeli különbséget képviselnek, és a fenntartható – fennmaradó – tartós stb. fogalmak közötti értelmezési problémákhoz, összemosódáshoz vezetnek. Itt egy mérvadó meghatározást idézünk:

„A fenntartható fejlődés a folytonos szociális jólét elérése, anélkül, hogy az ökológiai eltartóképességet meghaladó módon növekednénk.” (Herman Daly)

A fogalmak további tisztázása érdekében idézzük dr. Gyulai Ivánt: „A közgazdasági gondolkodásban a fenntarthatóság két alapvetően eltérő megközelítése létezik: a fogyasztás szintjének fenntartása és a termelési lehetőségek fenntartása. Az előbbi értelmezés szerint csak az olyan fogyasztási pályák megengedettek, amelyek esetében a fogyasztás szintje semelyik időszakban nem csökken egy előre meghatározott szint alá, az utóbbinál pedig olyanok képzelhetők el, amelyek a termelési lehetőségeket nem csökkentik egy bizonyos szint alá. (...) A fenntarthatóság (...) mindig a társadalom környezeti viszonyrendszerére, azaz kultúrájára vonatkozik. (...) A fenntarthatóság tehát nem egyenlő a fennmaradással, hanem a fenntarthatóság egy kritériumrendszer, a természeti és társadalmi környezethez való viszonyulás kritériumrendszere.” (Gyulai: Kérdések...)

Éppen ezért a „fenntartható fejlődés egyik alapvető ismérve a holisztikus, rendszerszemléletű megközelítés, az összes elem és ok-okozati összefüggés felismerése.” (Zöld szempontok) Tekintve, hogy a „növekedés” mennyiségi, a „fejlődés” minőségi változást jelent, a természeti és társadalmi környezet korlátossága miatt a „fenntartható növekedés” értelmezhetetlen, önellentmondást rejtő fogalom.

Sajnos a választási ciklusokban gondolkodó politikusok számára mégis „praktikusabb”, kényelmesebb „fenntartható növekedésről” beszélni, és látszólag ezt támogató stratégiákat, programokat, intézkedéseket hozni. Ez az oka annak is, hogy a dinamikus, versenyképesebb EU-t célzó „Lisszaboni Stratégia” – és főleg annak 2005-ös felülvizsgálata – gyakorlatilag felülírta az EU „göteborgi” Fenntartható Fejlődési Stratégiáját, és még dominánsabban a GDP növekedésére helyezte a hangsúlyt. Ez a környezetvédelem terén a „csővégi” technológiák még erősebb előtérbe kerülését eredményezte. Ezek – mint a zöld innováció jó része – ugyan képesek látszólag csökkenteni a környezeti terheket egy adott területen, azonban időben és térben széthúzzák a terheléseket, és hosszú időre konzerválhatnak összességében környezetileg káros termelési folyamatokat. Egyúttal elterelik a figyelmet arról, hogy valóban szükséges-e az adott beruházás (vagy más megoldás kedvezőbb lenne), ill. az integrált, rendszerszintű megoldásokról.

Néhány példán keresztül megvilágítva: A szelektív hulladékgyűjtés és újrahasznosítás csökkenti ugyan a veszendőbe menő szemét mennyiségét, de a visszanyert másodnyersanyag – különösen „termikus hasznosítással”, azaz égetéssel párosulva - összességében nem csökkenti jelentősen a környezet terhelését, sőt! Az olcsó, korlátlanul rendelkezésre álló – akár „tiszt”, „zöld” – energiahordozó felfedezése maga lenne a tragédia: attól kezdve még gyorsabban alakítanánk át ezen energia segítségével a környezetünket hulladékká.

A kiegyensúlyozott fejlődés a fenntartható helyi projekteken alapul.

A fenntartható fejlődés egyik fontos tényezője a szubszidiaritás, a „helyén való” döntéshozatal, azaz: minden döntést az annak megfelelő, lehető legalacsonyabb kompetens szinten kell meghozni. Nyilvánvalóan egy helyi közösség (falu, lakóközösség) problémáit ők maguk ismerik legjobban, ők tudhatják leginkább, mire van szükségük. Persze, szükség lehet döntési keretekre (pl. a döntésük nem sértheti más közösségek jó életminőségét), inspirációra, de az elsődleges döntési jog helyi ügyekben mégis őket illeti.

Ugyanez alkalmazható a termelésre, fogyasztásra is: mindent a lehető legközelebből beszerezni (a szállítási költségek és kibocsátások minimalizálásával); csak azt szerezzük be távolabbról, amit nem lehet helyben megtermelni.

A fenntartható fejlődés másik fontos tényezője a reziliencia: a változó környezethez való rugalmas alkalmazkodóképesség. Erre akkor képes bármely rendszer, ha elemei sokfélék és sokféleképpen kapcsolódnak egymáshoz (diverzitás, sokféleség). Ezt képes biztosítani a nem sematizált, saját helyi adottságaira építő, ebből eredően sokszínű helyi közösségek hálózata.

Miért partnerségben?

A kötetünkben tárgyalt és ezekhez hasonló fejlesztési projektek rendszerint sokszereplősek, működésük sokféle viszonyrendszerrel függ. Elsődleges, hogy a fejlesztés a kiszemelt célközön-séget megfelelően szolgálja, elégedetté tegye. Ehhez arra van szükség, hogy a haszonélvezők korrekt és átlátható szolgáltatásokat kapjanak a projektgazdától.

Minden fejlesztésnek van költségvonzata is, melyet különböző módokon – saját forrásból, hitelből, támogatásokból stb. – elő kell teremtenie a projektgazdának. Külső forrás bevonása esetén meg kell győznie a támogatót a projekt létjogosultságáról, és meg kell nyernie a bizalmát. A sikeres projekt továbbá átlátható finanszírozást, korrekt elszámolást is követel. A külső források között sok esetben európai uniós támogatásokkal találkozunk. Ezek közpénzek, melyek az EU – jórészt adóbevételekre, tagállami, GNI¹ és HÉA² -alapú befizetésekre támaszkodó – költségvetéséből különböző szakpolitikák, célok, tervek, programok mentén, jobbra tagállami intézmények (irányító hatóságok, közreműködő szervezetek stb.) közvetítésével jutnak el a kedvezményezettekhez, és amelyek felhasználását mind a tagállam, mind az EU-s intézmények ellenőrzik. Miután közpénzekről van szó, indokolt, hogy azok közérdekű fejlesztéseket támogassanak.

Jelen kiadványunkban a fejlesztő (projektgazda) és a célcsoport közötti kapcsolatra helyezük a hangsúlyt: mi ennek a kapcsolatnak a jelentősége, hogyan alakulhat/alakítható ez a kapcsolat, hogyan válhat a célcsoport (helyi közösség) valóban a fejlesztés „haszonélvezőjévé” hosszú távon (azaz a környezetéhez igazodva).

Meggyőződésünk szerint ehhez arra van szükség, hogy az érintettek széles köre részt vehessen a döntés előkészítésében, a döntéshozatalban, hozzáadhassa szempontjait a fejlesztés kialakításához. Politikai vonatkozásban Pataki György ezt deliberatív – tanácskozó, vitatkozó – demokráciának nevezi, melyben „központi szerepet kap a nyilvános vita, amelyet szabad és egyenlő jogú állampolgárok folytatnak, és közösségi mérlegelésük, tanácskozásuk eredményeként formálják, illetve alakítják ki álláspontjaikat a közügyekben, valamint teremtik és erősítik meg politikai közösségüket.” A deliberatív demokrácia „nem kérdőjelezi meg a képviseleti rendszert, hanem jelentősen kiegészíti azt. A jelenlegi képviseleti demokráciák nem véletlenül szenvednek a közhelyszerűen emlegetett ún. demokratikus deficittől, amelyben a képviselők sokszor kényszerpályákon mozogva, gazdasági érdekcsoportoknak kiszolgáltatva próbálnak irányítani. Épp ezért egy egészséges társadalom nem engedheti át teljesen a politika-csinálást a szabad választásokon

¹bruttó nemzeti jövedelem

²hozzáadottérték-adó, Magyarországon: ÁFA

is delegált képviselőknek. A parlamenti közvetítéseket két szavazás közt nem csupán nézi, hanem a saját szintjén tevékenyen és folyamatosan részt vesz sorsának alakításában, a tervezésben és a megvalósítás ellenőrzésében” – írja Pernecky. A deliberatív demokráciában a politika lényege „a közjóról alkotott eltérő elképzelések köre szerveződő nyilvános, társadalmi vita.” (Pataki) Ugyanez az elv alkalmazható egy-egy közcélú fejlesztés megtervezésére is. A társadalmi részvétellel zajló tervezésnek pedig számos előnye van, melyeket jól összefoglal az „Egy hajóban...” c. füzet:

- Tanulás: „a társadalmi részvétel technikái, a közös mérlegelés érdemi tanulási lehetőséget jelent egyéni, közösségi és társadalmi szinten is”;
- Közösség: „A jól vezetett, érdemi társadalmi részvétel, a közös gondolkodás, beszélgetés, érvelés közösségeket teremt. A közös mérlegelés lényege nemcsak a véleménynyilvánítás, hanem a mások véleményének meghallgatása, az odafigyelés.” Az érdemi és kulturált vita hozzájárulhat érzelmi intelligenciánk, empátiánk, konfliktuskezelő képességünk fejlődéséhez.
- Sokszínű tudás: „Bölcsebb és jobb minőségű döntésekre vezet, ha a vitafolyamatokban megjelenik, mérlegre kerül és összeadódik a tudások és értékrendek sokfélesége”, mivel így nagyobb rálátást kapnak a döntéshozók.
- Etikus döntés: A méltányosság és az eljárási igazságosság eszméje értelmében egyenlő jogokat kell biztosítani mindenkinek, aki a döntések hasznát élvezzi, vagy a terheit viseli.
- Támogatottság: a részvételi döntéshozattal a döntések társadalmi támogatottsága, ezáltal végrehajthatósága is növekedhet.

II. Példaértékű kezdeményezések

II.1. Fejlesztési folyamatok³

Nyugat-Dunántúli Zöld Mintarégió

Az alulról induló helyi kezdeményezések országos hálózati felkarolásával, a Reflex Környezetvédő Egyesület koordinálásával 2001-ben a Nyugat-Dunántúlon is megalakult a Regionális Környezetvédelmi Fórum, melynek tevékenységeibe a civil szervezetek mellett bekapcsolódtak az államigazgatás területei szervezetei (Nemzeti Parkok, zöld hatóságok), valamint a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség szakemberei. A Fórum a fenntarthatósági szempontokat magukénak valló szervezetek önkéntes együttműködése.

Nyugat-Dunántúli Zöld Mintarégió

NyD, HU

Reflex Környezetvédő Egyesület

Megvalósulás:

Előzmények – 2001-2005

Jövőkép – 2005-2006

Jelenkép – 2007-2013

www.reflex.gyor.hu

A Fórum együttműködési megállapodást kötött a Regionális Fejlesztési Tanáccsal, melynek kerekei között:

- a Fórum döntés-előkészítő, bizottsági szerepet töltött be a tanács munkájában;
- a Fórum szakértői fenntarthatósági szempontból vizsgálhatták a régió 2004-2006 közötti projektjeit;
- a Fórum bekapcsolódott a 2007-2013 időszak regionális tervezési folyamataiba.

Jövőkép-tervezés: A 2007-2013-as időszak nyugat-dunántúli tervezési feladatainak megvalósítására a regionális fejlesztési intézmények az országban egyedülállóan létrehoztak egy együttműködést Nyugat-dunántúli Regionális Hálózati Tervező Intézet (RHTI) néven, melybe meghívták az összes olyan személyt, aki a korábbi időszak egy-egy tervezési, véleményezési folyamatába bekapcsolódott.

Az RHTI találkozókön és internetes együttműködésben (honlap és levelezőlista) kezdte meg a

³Az egyes kezdeményezésekről a szövegdobozban megadott adatok: hivatalos megnevezés, hely (település, régió, ország), ötletgazda, a megvalósulás ideje, honlap

következő időszakra vonatkozó tervezési munkát. A jövőkép meghatározásakor az egyik fő irány a Zöld Mintarégió lett, melyet a Regionális Fejlesztési Tanács egyhangú szavazással erősített meg. A Zöld Mintarégió eléréséért a környezetvédelmi fejezetbe bekerültek a megelőző szemléletű környezetvédelemhez kapcsolódó intézkedések.

Jelenkép: A tervezett intézkedés beépült ugyan a Nyugat-dunántúli Operatív Programba és annak akcióterveibe, azonban a kapcsolódó pályázati felhívás több éven keresztül nem tudott megjelenni. Végül 2010-ben a tervezetthez képest kisebb keretösszeggel és szűkebb támogatható tevékenységekkel jelent meg a felhívás. A cél olyan komplex, egyedi jellegű és mintaértékű környezetfejlesztési programok és arra épülő beruházások, projektek támogatása, melyek hozzájárulnak a fenntartható település- és térségfejlesztés megvalósításához és a településen élők szemléletváltásához, környezettudatos magatartásához. A felhívásra 9 pályázat érkezett, melyből 8 projektet támogattak. Ez a 8 megvalósult fejlesztés csepp a tengerben, azonban a folyamat több része mintaértékű lehet:

- A megalapozott, valódi társadalmi részvétel a tervezési, programozási folyamatokban;
- Együttműködés helyi és térségi szinten;
- Együttműködés a különböző szektorok között, melyek közül talán a legfontosabb a társadalmi szervezetek és helyi közösségek, önkormányzatok közötti együttműködés.

(A Regionális Fejlesztési Tanács a területfejlesztési rendszer 2010-es átalakításával megszűnt. A Hálózati Tervező Intézet 2011-ig tevékenykedett aktívan.)

Pannon Helyi Termék Klaszter

A Klaszter 2005-ben alakult. Elsődleges célja a régióban fellelhető kézműipari, mezőgazdasági és élelmiszer termékek piacra jutásának segítése, egységes arculat, illetve egyedi értékesítési megoldások kialakításával, ehhez kapcsolódóan a helyi foglalkoztatás növelése, jövedelemszerzési lehetőségek bővítése a vidéki térségekben.

A klaszterre szerveződéssel az egységes érdekképviselőt mellé lehetővé vált a pályázati források hatékonyabb kihasználása is, ami segítséget a velünk kapcsolatban álló termelőknek is.

A Klaszter kialakításának folyamata: 1. Száz, a régióban élő termelő személyes lekérdezése; 2. Piacelemzés; 3. Stratégiaalkotás, pályázati tevékenység.

A Klaszter céljai között szerepel a termék-, technológia- és csomagolásfejlesztés, a termelők és a népi kismesterségeket űző emberek folyamatos képzése, a vásárlók szemléletformálása a helyi termékek lakossági fogyasztásban betöltött részarányának növelése érdekében, ill. közvetve az egészségesebb és természetközelibb életmód népszerűsítése érdekében.

A Klaszter tagja bárki lehet, aki valamilyen módon kapcsolódik környezetkímélő, hagyományos, helyi termékek előállításához, felhasználásához, értékesítéséhez, kitölti a belépési nyilatkozatot, illetve befizeti az aktuális évi tagdíjat. A Klasztert 2005-ben hozta létre 13 nyugat-dunántúli szervezet (népművész egyesületek, falusiturizmus-szövetségek, önkormányzatok, önkormányzati társulások, civil szervezetek), azóta tagsága bővült. Tevékenységük és szerepük alapján a tagok három csoportba sorolhatók: elsődleges termék-előállítók, térségi fejlesztő és szakmai támogató szervezetek, értékesítésben közreműködő partnerszervezetek. A Klaszter hálózatos intézményrendszerben működik, a menedzsmentfeladatokat jelenleg a Pannon Helyi Termék Non-profit Kft. látja el.

Pannon Helyi Termék Klaszter

Oszkó, NyD, HU

Pannon Helyi Termék Nonprofit Kft.

Megvalósulás: 2005-től

www.pannonhelyitermek.hu

A klaszter célját előmozdító fejlesztések hálózati alapon történnek, erre vonatkozó pályázatokat bármely partner/tag benyújthat. Feltétel viszont, hogy a pályázatok tartalmát összehangolja a klaszter fejlesztési stratégiájával, és egyeztesse az érintett partnerszervezetekkel. A Klaszter és tagjai fejlesztéseit eddig is számos pályázati projekt támogatta.

A Klaszter az elmúlt évek során egységes arculatot és saját védjegyet alakított ki, csomagolástechnikai fejlesztéseket hajtott végre, minőségbiztosítási rendszert alakított ki. Számos nagyrendezvényen mutatta be termelőit és termékeiket, illetve népszerűsítette a „közös ügyet”.

.dunaVision

A dunaVision nemzetközi civil mozgalom fő célja a Duna régió fejlesztése az Európai Duna Régió Stratégia (EUSDR) alapcéljait figyelembe véve.

2012 januárjában álmodták meg a németországi „ThinkCamp” és „Ideenwerk” szervezetek „Idea-Camp” táborának lakói, akik a fenntarthatóságot szolgáló és emberközpontú, innovatív projektek kezdeményezésének módját keresték.

A dunaVision a Duna-menti országok hasonlóan gondolkodó szervezeteit és lakosait hívja együttműködésre, és inspiráló erőteret biztosít számukra azért, hogy műhelymunkák, találkozók útján innovációs lehetőséget biztosít, aktivitásra ösztönzi őket. A folyamattal a régió fenntartható fejlődését, a közösségek, magánszemélyek és ökoszociális vállalkozások rugalmas alkalmazkodását (resilience) kívánják elősegíteni, a társadalmi megújulásért dolgozó civil törekvéseket megerősíteni.

A „DunaVision – the Caravan of Change” hat hónapos nemzetközi eseménysorozat, mely során néhány résztvevő 3000 km-en keresztül utazik, és a helyi szereplőkkel műhelymunkákban és konferenciákon vesz részt a Duna mentén. A műhelymunkákban bárki részt vehet. A külföldi rendezvények is nyitottak, a program pályázati alapon néhány támogatott helyet is biztosított. A projekt későbbi állomásainak programjait a közben csatlakozó önkéntesek is aktívan formálhatták. A 2013. júniusi budapesti műhely témája a „térteremtés” (the Art of Hosting) volt.

A programot a német ThinkCamp nonprofit nem kormányzati szövetkezet koordinálja, de tervezi a koordinációs feladatok nem hierarchikus megosztását is más kompetens szervezetek között. Jelenleg 8 országban vannak partnerek: magánszemélyek és szervezetek, amelyek azonosulnak a dunaVision céljával, és maguk is dolgoznak a fenntarthatóság megvalósításán saját életük vonatkozásában, valamint mások segítése által. Magyarországi partnerek: Új Paradigma, SOL Intézet, Helykeresők, Mindspace, Kisközösségi program, Dialogos, H13.

A dunaVision az Európai Duna Régió Stratégia (EUSDR) hivatalos projektje, és az ENSZ Nevelési Évtized programjának is része. A dunaVision támogatja a kritikus gondolkodás, a jövőálmódás, a közösségi döntéshozatal kompetenciáinak kifejlesztését, ezáltal tanulási módszereink meszesemenő megváltoztatását.

.dunaVision

Duna Régió

(nemzetközi, a Duna teljes hossza mentén, többek között Budapest)

Megvalósulás: 2012 januárjától.

Magyarországi alkalmak: 2012. okt., 2013. jún. 14-16.

<http://dunavision.eu/>,

<http://dunavision.eu/budapest/>

<http://mindspace.hu/hu/elindult-a-dunavision-karavan>

A Jankovits-Nagy család 2003-ban vásárolt egy régi műemlék jellegű épületet hatalmas földterülettel, erdővel, istállóval és egy régi magtárral. Az épületet felújítás után eredetileg falusi szálláshelyként kívánták működtetni, de ehhez akkor éppen nem volt elérhető pályázati forrás. Ekkor úgy döntöttek, hogy önerő és saját vállalkozásuk bevonásával a szintén műemlék jellegű magtár épületét újíttják fel, és abban minőségi pálinkafőzőt rendeznek be. Ehhez a hagyományos kisüsti-főző helyett egy német, ún. egyfázisú lepárlóberendezést szereztek be, amely a környékbeli gazdák kisebb (80-100 l) mennyiségű cef-réjével is gazdaságosan működtethető, és kiváló aromájú pálinkát ad.

Réti Pálinkaház
Tárnokréti, NyD, HU
Régi Tours Kft.
Megvalósulás: 2009-2013
www.retipalinkahaz.hu

A közben családi vállalkozásként létrejött kft-jük 2009 novemberétől „Régi Pálinkaház” néven már teljes kapacitással főzi a pálinkát bérfőzésben. Erre természetesen szakmailag is felkészültek: a főzőmester OKJ-s vizsgát tett, illetve egy manufaktúrában szerezte meg a szükséges tapasztalatokat. 2012 szeptemberében egy újabb, kisebb főzőüstöt is beüzemelték.

2009 végén nyílt pályázati lehetőség a nagybirtokosi lakóépület felújítására; itt a 2011-es támogatói döntés nyomán 12 férőhelyes vendégházat alakítottak ki. Az egész rendszer kialakításánál alapvető szempont volt a mozgássérültek igényeinek figyelembevétele, illetve a környezetbarát üzemeltetési megoldások alkalmazása. Így a pálinkafőző berendezések hűtővizének visszaforgatásával sikerült az üzemi vízfelhasználást jelentősen csökkenteni. A vendégház használati melegvizének nagy részét szintén a felmelegedett hűtővíz illetve a tetőn elhelyezett napkollektorok biztosítják.

A kemencében készült finomságok kóstolóján kívül egyre több turisztikai program szervezését is vállalják vendégeiknek, a biciklis túrákhoz kerékpárhasználatot biztosítanak. A kicsiket játszótér és háziállatok serege várja, ahol az etetés és a gondozás rejtelseibe a család két kislánya avatja be a vendég gyerekeket. A további tervek között őshonos fajtákból álló gyümölcsös telepítése, valamint a telken található gazdasági épület felújítása, abban istálló, gyümölcstároló és cefrőző helyiség kialakítása szerepel. A későbbiekben további munkahelyeket is biztosító kereskedelmi pálinkafőzés beindítását is tervezik.

II.2. Tervezési-, fejlesztési módszerek, eszközök⁴

Résztvételi költségvetési tervezés

A résztvételi költségvetési tervezés olyan eszköz, amely lehetővé teszi az állampolgároknak, hogy közvetlenül részt vegyenek a települési költségvetés elosztására irányuló döntéshozatali folyamatban, a lakóterületére (kerületére, városára) vonatkozó célok meghatározásában.

A folyamat egy évig tart, közösségi és koordinációs tanácsulésekkel kezdődik, és nyilvános fórumokkal végződik. A közösségek képviselői minden év novemberében összeülnek, hogy megvitassák az egész éves folyamatot és szavazással döntsenek a következő évi prioritásokról, tervekről, amelyeket aztán az önkormányzati testület elé terjesztenek.

Résztvételi költségvetési tervezés
Pozsony, Nyugat-Szlovákia, SK
Utopia civil egyesület
Megvalósulás: 2011 óta
www.utopia.sk, <http://pr.bratislava.sk/>

⁴Az egyes kezdeményezésekről a szövegdobozban megadott adatok: hivatalos megnevezés, hely (település, régió, ország), ötletgazda, a megvalósulás ideje, honlap

Struktúra (mely településenként eltérő lehet, Pozsony is még alakítgatja szükség szerint):

- Rendszeres, bárki számára nyitott közösségi gyűlések biztosítanak lehetőséget a lakosságnak, hogy összegyűjtsék és elemezzék a problémákat és az elképzelhető megoldásokat. Az egyes közösségek egy adott területen (pl. kerületben) jellemző témákkal, kérdésekkel foglalkoznak. Céljuk, hogy javaslatokat tegyenek és visszajelzést adjanak az önkormányzatnak.
- A projekteket, célokat, terveket nyilvános fórumokon mutatják be, ahol a résztvevők észrevételeit is feljegyzik; az állampolgároknak online és nyomtatott kérdőíveken stb. szintén lehetőségük van véleményt nyilvánítani.
- A fent említett koordinációs tanács a közösségek választott képviselőiből áll, feladata a közösségek munkájának koordinálása, döntéshozatal a folyamatot érintő legfontosabb ügyekben, az előterjesztett és kitűzött célok teljesülésének ellenőrzése.
- Az egyes támogatott tervek saját koordinátorai igyekeznek „átnyomni” a terveket az önkormányzat adminisztratív rendszerén, és biztosítani azok helyi szintű megvalósulását.

A kezdeményezés az Utopia civil egyesülettől származik, most már azonban a koordinációs tanács tartja a kapcsolatot az önkormányzattal.

A részvételi költségvetést alkalmazó településeken jelentősen csökkent a korrupció, az önkormányzati közszolgáltatások minősége javult, és az állampolgárok részvételi hajlandósága is nőtt. A módszer következetes alkalmazása nyomán változik a lakosok közterekhez, közpénzügyekhez és döntéshozatalhoz fűződő viszonya. A konstruktív viták és a közös projektek megvalósítása erősíti a közösségeket.

TÉR-KÖZ – városrehabilitáció partnerségben

A Fővárosi Közgyűlés pályázatot hirdetett az alábbi városrehabilitációs programokra:

- A) Közterületek komplex megújítása;
- B) Közösségi célú városrehabilitációs programok.

A támogatásra fordítható összesen: 5 101 millió Ft, azaz kb. 17 millió EUR (különböző méretű projektekre).

TÉR-KÖZ

Budapest, KM, HU

Budapest Főváros Önkormányzata

Megvalósulás: 2013. április 30-tól

<http://budapest.hu>

<https://www.facebook.com/terkozpalyazat>

Pályázatot az egyes kerületi önkormányzatok nyújthattak be, projektgazdaként együttműködve a helyi magánszférával és civil szervezetekkel (a komplex programok esetén együttműködési megállapodásban is rögzítve). A civil közösségek a helyi kezdeményezésekre vonatkozó javaslataikkal a kerületi önkormányzatokhoz fordulhattak. A pályázatok kidolgozása két ütemben történt. A különböző szervezetek bekapcsolására, az együttműködések létrejöttének elősegítésére a Főváros szakmai workshopot rendezett. Az első rendezvényen jó gyakorlatok, 10 civil projektjavaslat és 6 önkormányzati elképzelés bemutatására került sor. Akik nem kerültek az előadók közé, egy óriás Budapest-térképen jelölhették meg programjavaslataikat.

A városrehabilitációs pályázatot kiíró Főváros alapvető célja, hogy a város közösségi tereinek megújítását segítse, és ennek keretében:

- ösztönözze a kerületi önkormányzatokat új szemléletmódú, környezettudatos, gazdaságosan megvalósítható és használatában fenntartható városrehabilitációs projektek kidolgozására;
- felhasználja a városi civil szereplők és közösségek kezdeményezéseit, a közterületeken új gazdasági és közösségi funkciók jelenjenek meg helyi kezdeményezések alapján, és ezáltal a város társadalmi folyamataira is pozitív hatást gyakoroljon;
- innovatív, a város arculatát és karakterét meghatározó minőségi közösségi terek jöjjenek létre;
- az alulhasznosított területek, foghíjak, üres ingatlanok átmeneti hasznosításával új közösségi használatú terekkel bővüljön a város.

Támogatható többek között: kerékpáros közlekedéshez szükséges létesítmények kialakítása; csapadékvíz helyben tartása; szelektív hulladékgyűjtők elhelyezése a városképbe való illesztés figyelembe vételével; közvilágítás korszerűsítése energiatakarékos megoldásokkal; légvezetékek kiváltása földkábelrel; növénytelepítés; közösségi célú vagy használaton kívüli épületek vagy épületrészek felújítása ökológikus szemléletben, közösségi funkciót szolgáló célokra; környezettudatosságot erősítő, szemléletformáló társadalmi akciók (pl. zöldudvarok, közösségi növényültetések, fásítások, tanösvények, újrahasznosítást népszerűsítő programok stb.); a helyiek bevonását célzó innovatív, kreatív, önkéntesbarát akciók (pl. street art, köztéri műalkotások, utcabútorok kialakítása a helyiek bevonásával, építőtáborok); a helyi közösség által megvalósuló, kis léptékű köztéri fejlesztések, belső udvarok, kertek innovatív felújítása, foghíjak átmeneti hasznosítása pl. közösségi kertek létrehozásával, játszóterek létesítésével.

Zöldutak

A zöldutak olyan, többfunkciós útvonalak, melyeket a gyalog, lovon, kerékpáron, illetve más motortmentes módon közlekedő vagy túrázó emberek számára hoznak létre azzal a szándékkal, hogy a térségben élők és az oda látogatók igényeit egyaránt kielégítse és élénkítse a helyi gazdaságot. Fajtájuk szerint lehetnek zöldfolyósok, történelmi és kereskedelmi útvonalak, folyók vagy vasutak mentén haladó ösvények, vízi utak. A zöldutakat a helyi közösségek működtetik a környezeti és gazdasági szempontból is fenntartható társadalom kialakítása és az egészséges életmód elterjesztése érdekében. A zöldutak ideális környezetet biztosítanak a közösségi kezdeményezések, továbbá a természetvédelemmel, kulturális örökségvédelemmel, fenntartható turizmussal és motortmentes közlekedéssel kapcsolatos fejlesztések számára.

A magyarországi zöldutak helyi közösségek vidékfejlesztési együttműködéseként jönnek létre a Zöldutak Módszertani Egyesület szakmai segítségével. A program Magyarországon 1999 óta van jelen, koordinátora 2009-ig az Ökotárs Alapítvány volt, azóta pedig az Egyesület.

Zöldutak
HU (országos)
Zöldutak Módszertani Egyesület
Megvalósulás: 1999 óta
www.zoldutak.hu

A kezdeményezés rendszerint a helyi közösségektől, civil szervezetektől, mikrotérségi együttműködésektől indul ki. A térségi koordináló szervezet a forrásbevonásban, információáramlásban működik közre, míg az országos koordinátor tapasztalatátadással, módszertani segítségnyújtással, forrásszerzéssel segíti a térségi együttműködések kialakulását.

A kezdeményezések nyomán fenntartható, önfenntartásra készülő helyi közösségek jöttek létre, erősödtek meg. A hálózatos együttműködés erősíti a kezdeményezést.

II.3. Példaértékű projektek, projektötletek⁵

II.3.1. Komplex fejlesztések

Helyben az éghajlat védeleméért

A pályázó szervezet (mint a Magyarországi Éghajlatvédelmi Szövetség tagja) négy nyugat-dunántúli településre dolgozta ki helyi éghajlatvédelmi programját.

A jelen projekt keretében támogatott két településen a következő tevékenységek valósultak meg:

- a közintézményeknél esővízgyűjtő és -hasznosító (locsolás) rendszer kialakítása, ezáltal az ivóvízhasználat csökkentése;
- szelektív hulladékgyűjtő és komposztáló kialakítása a településképbe illeszkedő, zöld homlokzatos épületek kialakításával – ennek nyomán az újrahasznosított hulladék mennyisége a projektidőszakban kb. 50 m³-rel nőtt;
- a települések zaj- és porterhelésének csökkentése, a települési klíma javítása 250 őshonos fa telepítésével – ez a zöldterületek kiterjedését összesen kb. 400 m²-rel növelte;
- a települési közparkok, közterületek természetközeli megújítása, mely javította a településképet;
- felmérések elvégzése után helyi természeti védettségek kezdeményezése, lefolytatása;
- szemléletformáló kampány az éghajlatvédelem jegyében (ismeretterjesztés a mikrotérség rendezvényein, lakossági fórumokon, információs táblák felállítása, kiadványok terjesztése, sajtóesemények szervezése).

A fejlesztés előkészítése tartalmazta a környezet állapotának, a helyi adottságoknak a megismerését többszöri helyszínbemjárás, ill. az érintettekkel való egyeztetések alkalmával. A találkozókra az önkormányzat képviselőin kívül a helyi oktatási és szociális intézmények képviselői is részt vettek.

A projektgazda az egyeztetésekbe bevonta a helyi civil szervezetek, ill. az építési munkákat végző vállalkozók, cégek képviselőit is. A projekt lezárulta után sem szűnt meg az együttműködés a projekt résztvevőivel. A fejlesztések sorsát a projektgazda folyamatosan figyelemmel kíséri.

Helyben az éghajlat védeleméért

Kajárpécen és Tényőn

Kajárpéc, Tényő, NyD, HU

Reflex Környezetvédő Egyesület

Támogatás:

26 741 699 Ft (kb. 92 000 EUR), 90%, ERFA

NyDOP: Környezetfejlesztési akciók

a fenntartható településekért

<http://reflex.gyor.hu/post/1134/>

⁵Az egyes projektekről, projektötletekről a szövegdozban megadott adatok: hivatalos cím, hely (település, régió, ország), projekt- vagy ötletgazda; EU-s támogatás esetén a támogatás összege, intenzitása, forrása, az operatív program és a konstrukció megnevezése; egyéb projekt(ötletek) esetén a teljes költség és a megvalósulás ténye; honlapcím (ha van)

Az Alapítvány egy korábbi ifjúsági tábor és két telket vásárolt meg egy erdővel borított hegyoldalon, hogy ott – nagyrészt barnamezős beruházással – 40 fő befogadására alkalmas erdei iskolát hozzon létre. A meglévő központi kőépületben felújították és kibővítették a vizesblokkot és a melegítőkonyhát, a három, szálláshelyként használható faházon állagmegóvást végeztek. Felhúztak egy környezetbarát technológiákkal ellátott, akadálymentes oktatóépületet, melyben a két termen kívül szertár, valamint a tornácon kültéri foglalkoztató kapott helyet.

Az infrastrukturális fejlesztéseken túl a projekt keretében erdei iskolai modulokat, szemléltető anyagokat dolgoztak ki (látássérültek számára is), bővítették környezeti nevelési eszköztárukat (pl. optikai, fényképészeti, mérő-, ellenőrző műszerek és készülékek); kerékpárokat és kenutakat szereztek be, és ezekre is modulokat dolgoztak ki, valamint a már működő erdei iskolai hálózat továbbfejlesztéséhez is hozzájárultak oktatócsomagok adaptálásával, 60 órás pedagógus továbbképzés és műhelymunkák szervezésével.

Az oktatóközpontot a projektgazda igyekszik környezetbarát módon működtetni: a két épület fűtését, illetve a főépület melegvíz-ellátását fatüzelésű kazánok biztosítják. A csoportok által termelt hulladékot szelektíven gyűjtik, és az oktatóközponttól 50 méterre található hulladékszigeten helyezik el. A projekt keretében komposztálórot alakítottak ki, melyet az alkalmazottak és a vendégek is használnak. A biodiverzitás védelme és megfigyelése érdekében a projektgazda odútelepet létesített, melynek dokumentációját rendszeresen vezeti. A vegyszermentes szürke vizet a kert öntözésére tudják fordítani.

Noha az oktatóközpont kialakításából és működtetéséből eredően megnövekvő idegenforgalom a környezeti terheléseket is növeli (pl. az energiafelhasználás tizenegyszeresére nőtt), az intézményben átadott tudás, elvégzett szemléletformálás eredménye hosszabb távon és tágabb térben ezt remélhetőleg sokszorosán kompenzálja.

Fotó: <http://kismagos.blogspot.hu/>

A fejlesztés további előnye, hogy az Alapítvány munkatársainak nem kell az irodából más helyszínre utazniuk a programtartáshoz, hanem saját erdei iskolájukban fogadják a csoportokat, emiatt a terepi eszközöket sem kell szállítani. A helyi vállalkozásoknak (pl. vendéglők, élelmiszerboltok, kisvasút, cukrászdák, múzeum) pedig többletbevételt jelentenek az oktatóközpontba érkező csoportok.

A Magosfa Alapítvány börsönnyilgeti erdei iskolájának fejlesztése

Kismaros, KM, HU

Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány

Támogatás: 72 912 362 Ft (kb. 270 000 EUR), 90%, ERFA

KMOP: Erdei iskola és erdei óvoda hálózat infrastrukturális fejlesztése

<http://www.magosfa.hu/kismagos/>

12 „Sosna” ökológiai oktatási központ

A Sosna egyesület használaton kívüli tanműhelyeket alakított át energiahatékony oktatóközponttá, melyhez permakultúrárs biokert kapcsolódik, hogy környezeti szemléletformáló előadásoknak, kiállításoknak és képzéseknek adhasson helyet. Törekedett arra is, hogy a központ kialakításánál alkalmazott megoldások a környezettudatos építés és költséghatékony működés inspiráló példái legyenek.

A felújításhoz természetes anyagokat és bontott anyagokat (tégla, cserép, faanyag) használtak; a legközelebből származó építőanyag a lótrágya volt, melyet a szigetelő panelek befedésére szolgáló, speciális, sima vakolat elkészítéséhez használtak. Az épület által elfoglalt területet a zöld tető kompenzálja. Az épület fűtését integrált, napkollektort és „turbókályhát” alkalmazó rendszer biztosítja, a vízhasználatot esővízgyűjtő és -hasznosító rendszer és komposzttoalettek segítségével csökkentették (utóbbiak még a fák tápanyagellátásához is hozzájárulnak).

A felújítás nagy részét az egyesület és önkéntesei végezték, ezzel számos, a klasszikus építőipar számára ismeretlen technológiát (pl. szalmabálás szigetelés, agyag/vályog vakolat) tudtak alkalmazni.

A permakultúrárs, oktatási-demonstrációs, közösségi és ökológiai funkciókat is ellátó biokertben a változatos növényvilág mellett többek között tavacska, műalkotások, napkollektoros aszaló, kemence, napfőző is található. A faelgázosító tűzhelyen szintén rendkívül erőforrás-hatékonyan lehet főzni.

Fotó: Sosna

Az oktatóközpont önkénteseket és turistákat is fogad, akik az ellátásért a WWOOF (World-Wide Opportunities on Organic Farms) nemzetközi ökofarm-hálózatban végzett önkéntes munkával „fizetnek”.

A ravazdi erdei iskola felújítása

A projektgazda az erdei iskola épületének rekonstrukciója keretében elvégezte a külső és belső falak vízszigetelését, felújítását, az ablakok cseréjét, a fűtés korszerűsítését, a használati melegvizet pedig napkollektorok felszerelésével biztosítja. Az energiatakarékosság jegyében az erdei iskola összes lámpaizzóját energiatakarékos izzókra cserélték, az átmenő forgalmú helyiségekben pedig időkapcsolós villanykapcsolókat helyeztek el. Az épület a rekonstrukció óta egyben a környezetbarát energia-előállítás bemutatóhelyeként is szolgál. A szálláshellyel is szolgáló épületet a projektgazda teljes mértékben akadálymentesítette.

A Ravazdi Erdei Iskola infrastrukturális felújítása

Ravazd, NyD, HU

Kisalföldi Erdőgazdaság Zrt.

*Támogatás: 34 474 140 Ft (kb. 128 000 EUR),
90%, ERFA*

*KEOP: Az erdei iskola és erdei óvoda
hálózat infrastrukturális fejlesztése
<http://www.ravazdierdeiiskola.hu>*

Az oktatóközpontot a Kisalföldi Erdőgazdaság Zrt. és a Nyugat-Magyarországi Egyetem közösen működteti, és tervezik a Fertő-Hanság Nemzeti Park bevonását is. Az Oktatóközpont egész évben fogad csoportokat, és rendszeresen bonyolít nyári táborokat. A projekt keretében jelentősen megújult az erdei iskola oktatóprogramja is (új munkafüzet kiadása, erdei iskolai oktatók képzése

révén). Egyúttal az üzemeltető az erdei iskola elhasználandó eszközeit is pótolta, részben pedig korszerűbb oktatási eszközöket (pl. kamerás mikroszkóp, interaktív tábla) szerzett be. Az oktatási program szervesen kapcsolódik a választott helyszín természeti, ember által létesített, és szociokulturális környezetéhez (pl. a program része a helyi erdészettörténeti múzeum bemutatása is). A fenntarthatósági szemléletformálást olyan gyakorlat-orientált fejlesztésekkel tették teljessé, mint a meteorológiai mérőállomás, a madárbarát mintakert kialakítása, madármegfigyelő kamerarendszer, vagy – a kiegészítő kézműves foglalkozást segítő – kerámiaégető kemence.

A projektgazda az együttműködés kiszélesítése érdekében megállapodást írt alá a környékbeli önkormányzatokkal, a Reflex Környezetvédő Egyesülettel és környékbeli fazekas kézművesekkel.

Somosi mintaporta

Somoskőújfaluban egy hagyományos építésű parasztház megvásárlása és felújítása révén az egyesület egy mindenki számára nyitott „bemutató portát” hozott létre a hagyományos életforma szemléletmódjának, gyakorlatának bemutatása, a mai gyakorlatba történő át/visszaültetése céljából.

A fejlesztést egyrészt a környezettudatos gazdálkodás és környezetvédelem oktatásának hiányos feltételrendszere indokolta. Másrészt a település sok kerttulajdonosa szak tudás hiányában nem meri, vagy nem tudja művelni a kertjét. Közülük sokan szociálisan hátrányos helyzetűek, akiknek óriási segítséget jelentene az önellátás megtanulása. A bakancsos turisták is általában szívesen néznek szét egy-egy tájegység jellegzetes portáin. Erdei iskolák, iskolás csoportok is jól be tudnak építeni programtervükbe egy ilyen látogatást, mint ahogy az a helyi iskola és óvoda programjában is szerepel. A salgótarjáni óvodákban, iskolákban is van igény a hagyományos gazdálkodás gyakorlati megfigyelésére, madárvédelem módjainak elsajátítására, azonban számukra a városi adottságok miatt ez csak tanulmányi kirándulás keretében valósítható meg.

Somosi mintaporta
 Somoskőújfalu, ÉM, HU
 Somosi Kultúráért Egyesület
 Támogatás: 28 905 347 Ft (kb. 99 700 EUR),
 95%, ERFA
 ÉMOP: Civil szervezetek infrastrukturális
 fejlesztése
<http://sososimintaporta.blogspot.hu/>

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület helyi csoportjával, a Somosi Kertbarát Körrel, a Karancs-Medves Alapítvánnyal és a FLÓRA Egyesülettel partnerségben megvalósított fejlesztés során az udvarban madárbarát bemutatókertet létesítettek, a megújított épületben közösségi teret, oktatóhelyiséget, az udvarban nyitott foglalkoztatót/közösségi teret és raktárt alakítottak ki. A konyha és a külső kemence speciális gasztro-bemutatóhelyként, az éléskamra pedig a hagyományos tartósítás-raktározás bemutatására szolgál. Az eddigi elhanyagolt kertek helyén létrejött, művelt földek javították a tájképet.

Fotó: Drexler Szilárd

Az alapítvány egyik meglévő épületének bővítésével egy komplex szociális, foglalkoztatási, rehabilitációs és képzési „szociálterápiás központot” hozott létre, melyben 20 fogyatékos (autista) személy foglalkoztatását biztosítják, akik ezzel munkahelyi gyakorlatot és hiánypótló, piacképes, OKJ-s szakmát sajátítanak el. A manufaktúrában egyelőre gyertyaöntés, fajtátékkészítés zajlik, a termékek körének bővítése folyamatban van.

A projekt révén az eredeti állapothoz képest növekedett az anyag- és energiafelhasználás, de mivel nőtték a kapacitások, az egy főre eső energiafelhasználás csökkent. A megújuló energiaforrás felhasználását (pellet kazán 2 épület fűtésére) egy másik pályázatból valósítják meg. Az energiahatékonyság érdekében energiatakarékos iz-zókat helyeztek el, a biztonsági reflektorok időkapcsolósak. A termelési kapacitások növelése miatt nőtt a hulladékok mennyisége, de szelektív gyűjtést, komposztálást vezettek be, a papírt a papírműhelyben hasznosítják, a brikettálható hulladékokat darálják. Bár a központ kialakításához 200 m²-nyi területet újonnan építettek be, az udvarnak tereprende-zéssel, növényesítéssel (gyümölcsfák) jobb zöldfelületi és rekreációs funkciót adtak.

Az alapítvány további tervei között szerepel a bevontak száma és a hatókör folyamatos növelése, a „kézműves műhely” tevékenységeinek kiegészítése, ezzel a célcsoportnak raktárosi, árulőkészítői munkahelyi gyakorlat biztosítása. A felnőttképzési intézményi akkreditációval további források generálására nyílnak lehetőségek. Középtávú cél, hogy a meglévő szálláshely-szolgáltatás, valamint a komplex szociális, foglalkoztatási, rehabilitációs és képzési szolgáltatási rendszer összekapcsolásával a „Szociálterápiás Központ” a régió célcsoportja számára önálló életviteli és foglalkoztatást elősegítő központtá váljék.

Fotó: szimbiozis.net

II.3.2. Energetikai fejlesztések

Biomassza fűtés nyolc falu középületeiben

A projekt Besztercebánya környékén, festői, megújuló energiaforrásokban gazdag tájon, mégis hátrányos helyzetű, hanyatló térségben valósult meg.

2005-ben a Föld Barátai-CEPA koordinálásával több település faluszövetségbe tömörült, hogy a helyi fahulladék középületek fűtésére történő felhasználásával energia terén önellátóvá váljon, kiváltva a széntüzelésű kazánokat.

A fűtőberendezések átalakítása a Besztercebánya-környéki középületekben biomasszára történő átállással
 Ligetbánya, Pónik, Kordéháza, Királyka, Récske, Tajó,
 Hédel, Feketebalog, Közép-Szlovákia, SK
 Bioenergia Bystricko faluszövetség
 Támogatás: 5 994 171,565 EUR, 86%, ERFA
 Környezetvédelmi OP: Az éghajlatváltozás káros hatásainak mérséklése megújuló energiaforrásokkal
<http://www.bioenergiabystricko.sk/>

Három évvel később nyílt lehetőségük arra, hogy pályázatot nyújtsanak be nyolc településen négy faapríték-raktár megépítésére és 43 középületet fűtő 15 kazánház átalakítására, melyek így megbízhatóbban is működnek. A beruházást gondos energetikai és pénzügyi elemzés, energia-audit és az önkormányzatok tájékoztatása előzte meg. A projekt 25%-kal alacsonyabb energiaszámlákat, kevesebb légszennyezést és magasabb energiafüggetlenséget eredményezett, miközben a települések így saját szövetségüknek fizetnek az energiáért. A beruházás 21 új munkahelyet teremtett. A rendszer a faluszövetség tulajdonában és irányítása alatt áll, és a környékbeli önkormányzati és magán fűrészmalmok fahulladékát hasznosítja. A települések felismerhetők, hogy a versengés helyetti együttműködés költségeket és időt takarít meg számukra a menedzserek közös alkalmazása, a közös projektdokumentáció összeállítása és pályázati tevékenység révén.

Fotó: Föld Barátai - CEPA

Biomassza fűtőmű az apátságban

A Pannonhalmi Főapátság biomasszára alapozott, tájba illesztett fűtőművet létesített az apátság műemlékileg védett területén. Ezzel a korábbi, földgázüzemű kazánkapacitásokat részlegesen kiváltotta, így a hőtermelés közel 80%-a megújuló energiaforrásra helyeződött át. Ezzel együtt évente 557 tonnával csökkent a széndioxid-kibocsátás, nőtt az energiaellátás biztonsága, csökkent az intézmény energiafüggősége. Ezt a kiépített épületfelügyeleti rendszer is tanúsítja, melynek adatai igazolják azt is, hogy az előállított energia 1 MJ-jának bekerülési költsége most a korábbinak kb. 50%-a. A fűtőanyagul szolgáló biomassza-mennyiség jelentős hányada helyben keletkezik (szőlővenyige, levendulaszár, arborétumi faanyag tisztítási hulladéka), míg a fennmaradó részt a

Biomassza fűtőmű létesítése a Pannonhalmi Főapátság hőellátására

Pannonhalma, NyD, HU

Magyar Bencés Kongregáció Pannonhalmi Főapátság

*Támogatás: 183 194 535 Ft (kb. 680 000 EUR), 50%,
ERFA*

*KEOP: Hő- és/vagy villamosenergia-előállítás
támogatása megújuló energiaforrásból*

http://bences.hu/cikk/fejlesztések_es_beruhazasok.html

Kisalföld Erdőgazdaság a közeli erdők vágásterén keletkező hulladékkal biztosítja. Az erőműben keletkező hamu 90%-a az apátság mezőgazdasági területeire kerül vissza.

A program folytatásaként az apátság a fűtőmű tetejére fotovoltaikus elemek elhelyezését tervezi. Ezek a fejlesztések szervesen illeszkednek az apátság hitből fakadó, következetes, a teremtett világ megőrzésére irányuló törekvésebe, melyben hangsúlyos a környezetvédelmi és műemlékvédelmi szempontok együttes figyelembevétele, a közösség szükségleteinek helyi szinten, helyi erőforrásokból történő kielégítése.

Szén helyett szalmaalapú fűtés az iskolában

A térségre jellemző állattenyésztés az utóbbi évtizedekben erősen megcsappant, ezért a szántókon keletkező szalma kihasználatlan marad. Az iskola kazánházának átalakításával, új technológia alkalmazásával piacot teremtettek ennek a szalmának, és bevételi többletforrást a termelőknek.

A rendszer négy, különböző funkciójú helyiségből áll. A tárolóhelyiségből rakodógépek és szállítószalag juttatja el a szalmát a kazánokhoz, a fűtőanyag mennyiségét automata szabályozza. Két, összesen 600 kW teljesítményű kazán termeli a hőt, a hamu ürítése is automatikus. A negyedik helyiségben forróvíz-tároló és víztisztító berendezés található.

A beruházás révén csökkent az üvegházhatású gázok és hamu kibocsátása, a levegő tisztasága javult, és a műtrágyák kerülésével és szelídebb termelési módokkal a talaj kimerülése is lassítható. A fűtési költségek 50%-kal csökkentek, és hazai technológiát alkalmaztak. A szalma fűtési hasznosítását a „Szalma Nap” elnevezésű rendezvényen népszerűsítették a polgármesterek, gazdák és vállalkozók körében.

Az iskola kazánházának átállítása barnaszénről szalmára

Magasmajtény, Közép-Szlovákia, SK

Magasmajtényi általános iskola

Támogatás: 336 000 EUR

Alapvető infrastruktúra OP: Levegőtisztaság-védelmi infrastruktúra-fejlesztés

Jobb életkörülmények értelmi fogyatékosoknak

A megyei önkormányzat az általa Táplánypusztán működtetett mentálhigiénés otthon épületenergetikai fejlesztését tűzte ki célul, a hatékonyabb energiafelhasználás, a megújuló energia hasznosítása, a lakók életkörülményeinek javítása érdekében.

A fejlesztés elsősorban a '80-as években olcsón, hőszigetelés nélkül épült, energetikailag gázdaságtalan üzemeltetésű, 3600 nm-es „pavilont” érintette, melyben 200 gondozott él. A beruházás keretében elvégezték az épület homlokzatszigetelését, új, hőszigetelt nyílászárókat és hőcserélővel felszerelt légkezelő rendszert építettek be, az épület tetején pedig 300 m² napkollektor felületet helyeztek el. Megtörtént a belső fűtési és hálózati melegvíz-távvezeték cseréje, illetve a kazánház rekonstrukciója is.

A beruházásnak köszönhetően évente 155 tonnával csökkent az intézmény üvegházgáz-kibocsátása, ami az intézménynek éves szinten

Dr. Piróth Endre Mentálhigiénés Otthon

épületenergetikai fejlesztése

Töltéstava, NyD, HU

Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat

Támogatás: 128 763 788 Ft (kb. 486 000 EUR), 60%, KA

KEOP: Épületenergetikai fejlesztések megújuló energiaforrás hasznosításával

http://www.gymsmo.hu/upload/eu_fejlesztések/dr_piroth_endre/int_bemutato_kiadvany_taplany...pdf

18 millió Ft költségcsökkenést jelent. A kellően szabályozott belső levegőztetés megakadályozza a penészesedést, ami az egészséges belső levegőn kívül az épületszerkezetek hosszú távú megóvását is segíti.

A beruházásnál külön kihívást jelentett, hogy a munkálatok idejére az épület lakóit nem lehetett kiköltöztetni, folyamatos ellátásukat biztosítani kellett. A logisztikai-szervezési problémákat a projektmenedzsment kiválóan kezelte.

Távfűtés termálvízzel

Galánta az egyetlen szlovákiai város, amely ilyen mértékben használ geotermikus energiát a lakások fűtéséhez. Két, 2100 m mély kútból 77 °C-os vizet termelnek ki, 15,7 l/s és 18 l/s kapacitással. A termálvíz kb. 7 MW hőt ad le, ami -1,5 °C feletti napi átlaghőmérséklet esetén a teljes hőigényt biztosítja. (Ennél hidegebb időben földgázzal segítenek rá a fűtésre.) Éves szinten a hőigény 90%-át fedezi a termálvíz hője.

Geotermikus fűtés a távfűtőrendszerben

Galánta, Nyugat-Szlovákia, SK

Galantaterm Kft.

Teljes költség: 3 485 000 EUR

Megvalósult-e: igen.

<http://www.galantaterm.sk>

A sorba (kaszkád rendszerbe) kötött hőcserélők négy fűtőkört fűtenek: ezek a kórház és a lakónegyed távfűtését, valamint a lakónegyed használatimelegvíz-ellátását biztosítják. A rendszert központi számítógép vezérli, az elmúlt 10 év alatt jelentős meghibásodás nem történt. A felhasznált termálvizet hideg víz bekeverésével, rekreációs célokra is alkalmas medencékben hűtik le – a termálfürdő ilyen segítségével a beruházás a turizmus fejlődéséhez is hozzájárult.

Ha a város fűtését teljes mértékben földgázzal oldanák meg, a számítások szerint az éves széndioxid-kibocsátás mintegy 4500 tonnával lenne magasabb.

II.3.3. Élelem, élelmiszertermelés

AgroKörök: biotermékek a termelőtől a fogyasztóig

Az alacsony élelmiszer-önrendelkezés, a mezőgazdasági dolgozókat különösen sújtó munkanélküliség és az intenzív mezőgazdaság talaj- és környezetkárosító hatásainak orvoslására az egyesület AgroKörök létrehozását kezdeményezte. Ezek biozöldségeket kínálnak a „hagyományos” élelmiszerek áráért. A termelés során „agrohidakat” alkalmaznak, amelyek kör alakú földterületeken, spirálágásokban a munka 70%-át automatizálják. A körök közötti, kb. háromszög alakú területek ökológiai stabilitást biztosító, a biodiverzitást növelő zónákként szolgálnak.

Üzleti modell az AgroKör ökológiai gazdálkodási rendszerben

Hegysúr, Nyugat-Szlovákia, SK

Živý prameň civil egyesület

Támogatás: n.a.

(csak az oktatási komponensre)

Vidékfejlesztési Program

A rendszer közösség által támogatott mezőgazdaságként működik, melyben a biotermékek vásárlására elszánt fogyasztók hatéves, kamatmentes hitelt nyújtanak a termelőnek, aki a gazdasága eszközeit adja biztosítékként. Ebben a rendszerben működő és induló családi gazdaságok egyaránt számíthatnak támogatásra. Egy-egy család átlagosan 2 hektárt művel.

Az ökológikus termelés nyilvánvaló környezeti előnyeinek túl megemlítenedő, hogy az AgroKörök rendszere hosszú távú foglalkoztatást biztosít, erősíti a gazdák, a fogyasztók, a természeti

18 környezet és az élelmiszer közötti kapcsolatot. A termékek 30 km-es körön belüli forgalmazása a szállítási költségeket és kibocsátásokat minimalizálja, és a pénz helyi, ill. térségen belüli körforgását segíti.

Közösségi kertek Pozsonyban

Az előzőhöz hasonlóan ez a projekt is az élelmiszer-önrendelkezés, a nagyüzemi élelmiszerek minősége, a gyenge közösségi élet problémáira és a hagyományos és ökológikus módon megtermelt élelmiszerek iránti növekvő igényre keresi a megoldást. A projekt a részvételi költségvetési folyamat (ld. II.2. fejezet) keretében merült fel, és kapott támogatást.

Közösségi kertek Pozsonyban

Pozsony, Nyugat-Szlovákia, SK

„Zöld város” közösség

Teljes költség: 2270 EUR (100 m² városi kertre)

Megvalósult-e: részben

<https://www.facebook.com/komunitne.zahradyBA>

A kerteket füves területeken, háztetőkön és házak közötti, kihasználatlan területeken alakították ki művelőik, akik a fiataloktól a kisgyermekes családokon át a nyugdíjasokig a társadalom széles rétegeit képviselik, és a közös munka révén közösségi készségeik is fejlődnek, kapcsolataik erősödnek. A permakultúrás termelést szaktudással rendelkező koordinátorok segítik tanácsaikkal. Azon túl, hogy a résztvevők olcsón jutnak egészséges élelmiszerhez és az eszközök megosztásával is spórolnak, a projektnek a város számára is van gazdasági haszna: kevesebb terület kaszálására, fűnyírására kell költenie.

Az összetartozás kertje

Az egyesület célja különböző társadalmi rétegek bevonásával megvalósuló közösségi, szociális kert létrehozása Budapest városias életmódú kerületeiben, az ott élők önellátóvá válása érdekében.

Egy kb. 500-600 m²-es területen a kb. 40 résztvevő 5-10 fős csoportokban, azonos méretű parcellákon saját fogasztásra szánt idényzöldségeket, -gyümölcsöket termesztene természetes, energiatakarékos, egészséges módon. Az egyes parcellákat nem baráti

Az összetartozás kertje – közösségi szociális kert

Budapest, KM, HU

Messzelátó Egyesület

Teljes költség: 45 000 000 Ft (kb. 150 000 EUR)

Megvalósult-e: nem

www.messzelato.hu

társaságok művelnék meg, hanem a társadalom legkülönbözőbb, reprezentatív csoportjai: hajléktalanok, irodai kollektíva, civil szervezetek, közalkalmazottak, nagycsaládosok, nyugdíjasok, vállalkozások, etnikai kisebbségek képviselői, sérült emberek stb. A közös munka során, ill. a szervezett programokon egymástól inspirációt, ötleteket meríthetnének, szociális készségeik is fejlődhetnének, így megkezdődhetne a hátrányos helyzetű csoportok jelképes integrációja is.

A közösségi szociális kert működését a tervek szerint 3 szociális munkás, 1 kertészeti szakember, 1 koordinátor segítené. A projekt lehetséges partnerei: a helyi szociális és közösségi intézmények, dietetikusok és szociológusok szakmai szervezetei, gazdák és fogyasztók bevásárló közössége, gasztrobloggerek, városi kertészkedők.

Kapcsolódó programok lehetnek: nyitott idényműhely szervezése, képzések, műhelyek (pl. befőzés, tartósítás, aszalás fortélyai), látogatások, egészségügyi, szociális, környezettudatossági felmérések stb.

II.3.4. A biológiai sokféleség megőrzése

Lovakkal a biodiverzitás és a hagyományok megőrzéséért

A hucul lovak tenyésztésének több mint százéves hagyománya van ezen a vidéken. A projekt nemzeti és európai jelentőségű biotópok védelmét kívánja előmozdítani ezen hagyomány és a hozzá kapcsolódó ökológikus gazdálkodás, mesterségek (kovács, nyeregkészítő, szíjgyártó stb.) felélesztésével. A fejlesztés kapcsolódik a „Hucul artéria” ökoturisztikai projekthez is.

A biodiverzitás védelme huculok legeltetésével

Erdőköz, Krátke, Javoriny és Sajómercse,

Közép-Szlovákia és ÉM, SK és HU

Zbojská civil egyesület

Támogatás: 647 051,62 EUR, 82%

HUSK

A szakmai együttműködést és a hagyományápolást határon túli együttműködés segíti. A projektgazda reméli, hogy kezdeményezése mintaértékű lesz a térségben, és több hasonló projekt beindulását ösztönzi majd.

Fotó: Slovak Hucul Club

A juhtenyésztés hagyománya Szlovákiában hanyatlóban van, pedig a birkák fenntartható módon biztosítják a legelők növényzetének karbantartását, trágyázását. Ezért Hontfüzesgyarmat önkormányzata 2011 áprilisában 11 nőtényjuhót és egy kost vásárolt, fenyődeszkákból aklot épített. Az igénytelen, egész évben ridegen tartható fajból álló nyáj azóta 40 egyedre nőtt, és további 10 egyeddel tervezik bővíteni. A juhász heti 20 órában viseli gondját a nyájnak.

Az ökológiai hatások közül már megfigyelhető a talaj minőségének javulása, a gombák és gyógynövények elszaporodása az érintett területen. A környékbeli lakosok ugyan tartottak a juhok terjesztette betegségektől, ezek az aggodalmak azonban eddig nem igazolódtak be, ellenben nőtt az érdeklődés a juhtartás iránt. Az önkormányzat szeretné a birkahús és a gyapjú iránti keresletet feléleszteni – ezzel is növelve bevételeit –, valamint a húst közösségi eseményeken hagyományos ételek (pl. pörkölt, gulyás) főzésére használni. Van remény arra is, hogy a juhtenyésztéshez kapcsolódó mesterségek felélednek a térségben.

Fotó: Hontfüzesgyarmat önkormányzata

Juhok Hontfüzesgyarmaton

Hontfüzesgyarmat, Nyugat-Szlovákia, SK

Hontfüzesgyarmat önkormányzata

Teljes költség: 1000 EUR

Megvalósult-e: igen

<http://www.hontianskavrbica.stranka.eu/>

II.3.5. Hulladékgazdálkodás

Komposztáljunk közösen – lakótelepeken!

A projekt célja egy lakótelepeken megvalósítható közösségi komposztálási módszer bevezetése. Kulcsa egy zárható ajtóval ellátott, kerítésdrótból készített karám, amely a komposztáláshoz szükséges silókat védi az illetéktelenektől. A karámba csak a programban résztvevő lakóközösségek vagy családok tagjai tudnak bejutni.

Komposztáljunk Közösen Program

Budapest, KM, HU

SZIKE Környezet- és Egészségvédelmi Egyesület

Teljes költség: 1-2 millió Ft (kb. 30-60 000 EUR, a résztvevők számától függően)

Megvalósult-e: igen

www.szike.eu

Indulásként az illetékes önkormányzattal kell megállapodni, hogy rendelkezésre bocsássa a szükséges közterületet. Ezután hirdethető meg a program a helyi viszonyoknak megfelelő médiumokban (honlap, TV, sajtó, rendezvények stb.). A jelentkezők függvényében dől el, hogy önálló lakóközösségek vagy egy adott környék különböző családjai lesznek-e a résztvevők. Egy-egy programban néhány tíztől több száz családig is terjedhet a résztvevők száma. Időközben megkezdődhet a komposztkarám felépítése; a karám az érdeklődéstől függően a későbbiekben bővíthető. A komposztálás tudnivalóit kiadványok mutatják be, a karámo(ka)t szabadtéri nyitórendezvény keretében adják át. A komposztálás – a hulladékmegelőzésben betöltött, jelentős szerepén túl – az egyre bővülő közösségikert-mozgalomhoz kapcsolódva közösségteremtő is lehet.

Bubi – avagy kerékpáros közösségi közlekedés Budapesten

Főváros Önkormányzata 2009-ben döntött arról, hogy a város nagy utazásszámot generáló területein sűrűn elhelyezett, mindenki számára könnyen hozzáférhető, alacsony díj ellenében kölcsönvehető kerékpárokat biztosít, és erre pályázatot nyújt be. A cél az, hogy a jelenleg nem kerékpárral közlekedők egy csoportját kerékpározásra ösztönözzék, a kerékpározás részarányát és elfogadottságát növeljék. Azt is várják a projektől, hogy eredményeként a forgalom valamelyest lassul, a relatív gyorsajtók száma csökken, és javul a közlekedés biztonsága. Kommunikációs kampányokkal kiegészítve a projekt a belső utakon közlekedő autók számát is hivatott csökkenteni, így hozzájárul ahhoz, hogy többet mozgó (kerékpározó), egészségesebb emberek élhessenek tisztább levegőn, kevesebb zajban.

Budapesti kerékpáros közösségi közlekedési rendszer kialakítása
 Budapest, KM, HU
 Budapesti Közlekedési Központ Zrt.
 Támogatás: 899 988 500 Ft (kb. 3 330 000 EUR), 85%,
 ERFA
 KMOP: A közösségi közlekedés kiemelt projektjei
<http://www.bkk.hu/bubi/>
<http://kerekparosklub.hu/kozbringa>

75, egymástól 300-600 méterre lévő gyűjtőállomáson összesen mintegy 1000 kerékpár lesz elérhető, a tervek szerint 2014 tavaszától. Az állomások a regisztrációkor kapott elektronikus kártyával vagy bankkártyával, személyes kód megadásával működnek. Visszatételekor a dokkoló állás automatikusan rögzíti a kerékpárt. A használat az első 30 percben a Bubi-tagoknak ingyenes lesz. A kerékpárok használata a néhány perces utazásoktól a több órás használatig terjedhet. A gyűjtőállomások egy központba küldik be az aktuális foglaltsági adatokat; a kerékpárok elosztását és – a helyszínen nem javítható – kerékpárok szervízbe szállítását elektromos járművekkel oldják majd meg.

A projekt előkészítését a főváros 100%-os tulajdonú cége végezte. A projekt kialakításába az érintett önkormányzatokon és kormányzati szerveken kívül számos szakmai civil szervezetet és mozgalmat, tanácsadó céget bevontak. A rendőrségnek közlekedésrendészeti, ill. értékmegőrzési szempontból van szerepe a kerékpáros közlekedés elősegítésében, népszerűsítésében.

II.3.7. Turisztika

Bringás „kincskeresés” a természetben

A „tajchák” bányák víztározóiból kialakult tavak, melyekből mára 23 maradt fenn a Selmeci-hegységben. A projekt célja, hogy hegyikerékpáros túraútvonal-hálózat kijelölésével és online szolgáltatások segítségével feltárja a festői táj ezen jelképeit, történelmét a bringás túrázók számára olyan módon, hogy egyúttal biztosítja a természeti értékek védelmét is.

Biciklivel a „tajchákhoz”
 Hodrushámor, Bélabánya, Vihnye, Közép-Szlovákia, SK
 Hodrushámor önkormányzata
 Teljes költség: n.a. (a nagy arányú önkéntes munka és szponzoráció miatt)
 Megvalósult-e: igen
<http://www.bajkomktajchom.sk>

Az útvonalakat létező erdei utakon, ösvényeken alakítják ki, a védett területek elkerülésével. Tájékoztató táblák és szórólapok, valamint az interneten közzétett túraikerékpáros kódex hivatottak felhívni a figyelmet a természetben tanúsítandó helyes magatartásra. A tájékozódást szintén online elérhető, nyomtatható térképek, az utak állapotáról szóló, aktuális információk, valamint GPS/Sat-Nav adatletöltési lehetőség segíti.

A projekt pénzügyi háttérét az önkormányzat biztosítja. A projektben az önkormányzat a szlovák és cseh hegyikerékpáros szakmai szervezetek tapasztalatait is hasznosítja. A kivitelezésben a helyi hegyikerékpáros klub tagjai és önkéntesei is közreműködnek.

A projekt nyomán megélénkülő helyi/térségi turizmus a helyi fogyasztás és foglalkoztatás növelését eredményezheti. Több helyi vállalkozó jelentkezett már, hogy a projekt adta promóciós lehetőségeket kihasználva hirdethessen a projekt honlapján.

Fotó: MT Biker Hodruša-Hámre kerékpáros klub

II.3.8. Foglalkoztatás

„BioSzentandrás”

Hernádszentandrás mintegy félezres település, ahol a lakosság nagy része munkanélküli volt. Egy 18 hónapos program keretében a falu 25 fő számára biztosított lehetőséget arra, hogy el-sajátítva a biogazdálkodás elméleti és gyakorlati alapjait, a képzési időszakot követően önállóan vagy „félpiaci” struktúrában működő helyi gazdaságban dolgozhasson. A program lehetővé teszi a jövedelem-kiegészítést és az önellátást, mivel a résztvevők megtanulják a kertgazdálkodás és az egészséges étkezés alapjait is.

A falu a Biokontroll Hungária Kft. ellenőrzése mellett egy 6000 m²-es, helyi növénykultúrán alapuló mintagazdaságot, majd biokonyhát hozott létre. A gazdaság bekapcsolódott az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet On-Farm programjába is, melynek keretében tájfellegű paradicsomtermesztésben vesznek részt.

Helyben a Nyitott Kert Napokon várják az érdeklődőket, de a falu határain kívül, a biopiacokon is jelen vannak termékeikkel.

Ma már rangnak számít a „biocsapat” tagjának lenni, és a gazdaságban dolgozók a saját kertjükben is ökológikus módszereket alkalmaznak. A program kihat az egész település tájképére és lakosságára: ma már senkit sem kell büntetéssel fenyegetni, hogy kaszálja le a kiskertjét, mert abban gaz helyett most már zöldség terem.

*Biogazdálkodási oktatási és foglalkoztatási
program*

alacsony életesélyű emberek számára

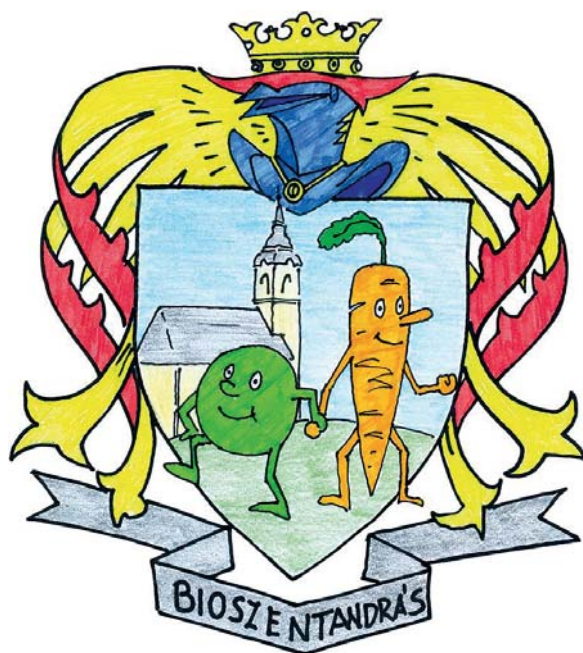
Hernádszentandrás, ÉM, HU

Hernádszentandrás Község Önkormányzata

Támogatás: 28 674 697 Ft (kb. 102 000 EUR), 100%, ESZA

TÁMOP: Képzés-foglalkoztatás hátrányos helyzetűeknek

<http://www.bioszentandras.hu/>

Magyarországon az egyik legalacsonyabb a foglalkoztatási ráta az OECD tagállamok közül. Ez nem csak gazdasági probléma, de sok esetben család-lélektani szempontból is káros. Különösen igaz ez a gyermeket nevelő, női munkavállalókra. Az adott probléma kezelésére indította el a Szent István Egyetem konzorciumi partnereivel – a REGINA Alapítvánnyal, a Kontakt Alapítvánnyal és a Kopernikusz Innovációs Egyesülettel – az ÖKOMAMA projektet, melynek keretében a közép-magyarországi régióból 60 kisgyermekes édesanyát részesítettek az általános készségfejlesztésen kívül ökoháztartás-vezetési, ökoturisztikai és ökogazdálkodási ismeretekben.

A nyilvánosan meghirdetett képzés a vállalkozás-indításhoz szükséges alapvető informatikai és angol nyelvi tudás átadására is kiterjedt. A program résztvevői segítséget kapnak az elhelyezkedéshez, ill. vállalkozásuk elindításához, és a Vállalkozásfejlesztési Klubban havonta konzultálhatnak egymással és a szakértőkkel. A képzés hatására több résztvevő kezdte megművelni saját kiskertjét és/vagy bekapcsolódott az otthoni komposztálásba.

A projektgazdák igyekeznek előmozdítani a részmunkaidős és egyéb, rugalmas foglalkoztatási formák elterjedését, ezért Munkaadói Tájékoztató Kampányt is indítottak. A Munkaügyi Központ Gödöllői Kirendeltségével pedig megállapodtak, hogy az havonta egy alkalommal külön fogadja a kisgyermekes vagy várandós édesanyákat.

„Közösségben újra hasznos!”

Az angol charity shopok mintájára elkezdődött egy magyarországi adománybolt-hálózat kialakítása, amely lehetőséget ad az embereknek, hogy feleslegessé vált tárgyaikat jótékony célra, munkanélküli emberek foglalkoztatására ajánlják fel, megtanulva az adományozás kultúráját. Az adománybolt árukészlete olcsó beszerzési lehetőséget biztosít a rászorulóknak. Az üzletekben a felajánlott adományból csak a jó minőségűeket árulják, a megmaradt adományok újrahasznosítását vagy ipari feldolgozását a társadalmi szemléletformálás és a környezettudatosság jegyében biztosítják.

A projektgazdák célja, hogy hátrányos helyzetű, a munkaerőpiacról kirekesztett személyeknek munkalehetőséget biztosítsanak; a bevont személyek a szociális szövetkezet tagjává válnak, életük többi területén is kitörhetnek a kirekesztettségéből.

*Kisgyermekes szülők ökoturisztikai és
ökogazdálkodási képzése, valamint munkaerőpiacon
történő elhelyezésük segítése*

Gödöllő, KM, HU

Szent István Egyetem

Támogatás: 147 102 705 Ft (kb. 507 000 EUR), 100%,

ESZA

TÁMOP: Innovatív, kísérleti foglalkoztatási programok

<http://mkk.szie.hu/erdekloknek/okomama-projekt>

<http://www.reginakozpont.hu/haz/okomama>

Fotó: <https://www.facebook.com/pages/%C3%96komama/341917939212879>

Közösségben újra hasznos!

Budapest, KM, HU

Közösségi Szociális Szövetkezet

Támogatás: 49 975 650 Ft (kb. 185 000 EUR), 100%, ESZA

TÁMOP: Atipikus foglalkoztatási formák támogatása

<http://echerry.hu/>

A foglalkoztatottak a Szövetkezet önálló céhegységeikben környezettudatosan, újrahasznosított anyagokból állítanak elő termékeket, ill. ház körüli munkákat, szakértői tevékenységet végeznek. Vevőik és megrendelőik cégek, magánszemélyek és intézmények.

Az adományboltok a válságidőszak sikertörténetei és üzletileg fenntartható modellek. A működés során fény derült arra is, milyen tevékenységek valósíthatók meg inkább pályázati, nonprofit keretben (zöldenergia-szakértő, tapasztalati szakértő), mint üzleti fenntarthatóságot képviselő modellben. Ezen tapasztalatok mentén a projektgazda a foglalkoztatottak megtartása mellett átalakította a Szövetkezet struktúráját. Az új munkavállalókat személyre szabott képésben részesítették.

Foto: KöSzSz

II.3.9. Szemléletformálás

„Kislábnym” kampány

A kampány a családokat, nagycsaládokat és a háztartásokat célozza meg, azok környezet-, klíma- és energiahasználati tudatosságának előmozdítása érdekében, a közép-magyarországi régióban. (Technikai okból a másik hat régióban egy másik operatív program másik pályázata keretében tudott megvalósulni ez a projekt.) A projekt célja, hogy egy informális képzéssorozatban és egy családi megtakarítási versenyen való aktív részvétel során nőjön a célcsoport klíma- és általános környezettudatossága.

„Kislábnym” kampány

Budapest, KM, HU

GreenDependent Fenntartható Megoldások Egyesülete

Támogatás: 28 800 200 Ft (kb. 108 680 EUR), 95%, ERFA

KMOP: A fenntartható életmódot és ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok

www.kislabnyom.hu

<http://world-you-like.europa.eu/index.php?id=742&L=13>

A célcsoporttal ún. helyi klíma-koordinátorok tartották a közvetlen kapcsolatot, a projektgazda havonta kétszer Kislábnym hírlevélben látta el hasznos információkkal, tanácsokkal a résztvevőket. A résztvevők megtanulták, hogy beruházás nélkül, viselkedésük megváltoztatásával is jelentősen tudják erőforrás-használatukat csökkenteni, és megszerzett ismereteiket többnyire ismerőseiknek, tágabb családjuknak is továbbadták. Fontos volt annak tudatosítása és megerősítése is, hogy a nagycsaládok ökolábnyma jellemzően kisebb az egyéb háztartásokéhoz képest, és hogy ezt a felnövekvő generációk megőrzendő értéknek tartják. A projektgazda által kialakított karbon-kalkulátor tanúsága szerint a programban résztvevő legjobb 25 háztartás karbon-lábnyma az átlagos magyar karbon-lábnymának kb. fele. A szemléletváltás, a környezet- és energiatudatosabb viselkedés a helyi gazdaságot is erősítheti, pl. helyi termékek fogyasztásának előtérbe helyezésével.

A projektrendezvények karbon-lábnyomát is számolták, és azt a résztvevőknek kiosztott 120 őshonos gyümölcsfa ültetésével semlegesítették, így népszerűsítve a hazai fajtákat, és segítve diverzitásuk megőrzését.

A képzések tartalmát tudásfelmérő kérdőívek elemzése alapján állította össze a projektgazda, majd az elégedettségi kérdőívek visszajelzései ismeretében a hátralévő képzések tartalmát szükség szerint módosította. Kérdőívek segítségével elemezték az elért változást; az eredményeket hazai és külföldi rendezvényeken ismertették, és a projekt kiadványában is közzétették.

Gyöngybaglyok védelme kertgazdálkodással

A gyöngybaglyok élőhelye a hagyományos vidéki, falusi környezet. Ennek megvédésére, népszerűsítésére három Zala megyei településen indította be VidÉkességeink c. támogatási programját 2010-ben a Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány. Célja, hogy a hagyományos vidéki kertgazdálkodáshoz kapcsolódó életszemléletet újjáélessze, az ember-természet kapcsolatot visszahozza a hétköznapiakba.

VidÉkességeink
 Orosztony, NyD, HU
 Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány
 Teljes költség: kb. 10 000 EUR
 (1 településre csak a családi rendszer kiépítése kb. 900-1000 EUR)
 Megvalósult-e: igen
www.gyongybagoly.hu

A program mindazokat célozta meg, akik kertes vidéki ingatlannal rendelkeznek. A programot a postaládákba kihelyezett szóróanyaggal hirdették meg, egy egyszerű jelentkezési lap kitöltésével lehetett jelentkezni. Az érdeklődőket az alapítvány munkatársai személyesen felkeresték, náluk alapállapot-felmérést végeztek, szaktanácsot adtak. Egy újabb látogatás alkalmával a jelentkezők bemutatták a háztartás vagy gazdaság környezet- és természetvédelmi állapotát, a gazdálkodás módját dokumentumokkal (pl. igazolások, fotók, számlák) igazolták. Az alapítvány ezek alapján pontozta a résztvevő gazdaságokat, és a nyertes családokat, magánszemélyeket (előre leadózott) pénzjutalomban részesítették, melyet a minden jelentkező számára nyilvános zárórendezvényen adtak át.

A pontozási útmutató kiemelten értékelte azokat a háztartásokat, ahol környezettudatos módszereket alkalmaznak az öntözővíz, szennyvíz és háztartási hulladék kezelésekor. A falusi kerttelemekre vonatkozó értékelési rendszer a vegyszermentes gazdálkodást, a régi tájfajták termesztését, állati trágya alkalmazását, kézi erő és mulcsozás használatát, mozaikos kaszálást, legeltetési gazdálkodást helyezte előtérbe.

A közösségben láncreakcióként elinduló jó gyakorlat példaértékű lehet más falvak számára is. A Norvég Civil Támogatási Alapból megvalósított program során kidolgozott arculatterv és sablonok szabadon rendelkezésre állnak a programot átvevők számára.

III. Útmutató helyi, a fenntarthatóságot segítő projektek fejlesztéséhez

III.1. Támogatási rendszerek, projektciklus

Támogatási rendszerek

Az alábbiakban a hazai fejlesztéseknél 2004 óta meghatározó szerepet betöltő európai uniós források, azon belül is az ún. kohéziós politika támogatási rendszerének kereteit ismertetjük.

Többéves pénzügyi keret: az EU hétéves költségvetése a legközelebbi 2014-2020-ra vonatkozik. Teljes összege kb. 1000 milliárd euró, melynek kb. 85%-a jut várhatóan fejlesztéspolitikai és mezőgazdasági (agrárpolitikai és vidékfejlesztési) célokra.

Közös Stratégiai Keret: a fejlesztéspolitikai és agrár- és vidékfejlesztési alapok céljait meghatározó, uniós dokumentum.

Partnerségi megállapodás: az Európai Bizottság köti az egyes tagállamokkal. Tartalmazza a Közös Stratégiai Kerethez tartozó Európai Regionális Fejlesztési Alapra, Európai Szociális Alapra, Kohéziós Alapra, Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó tagállami fejlesztési prioritásokat és azok forrásigényét, valamint a támogatási célokhoz rendelt indikátorokat. A tagállam dolgozza ki, egyeztetni az Európai Bizottsággal, amely végül elfogadja.

Operatív programok: a Partnerségi megállapodásban jelzett célok bővebb kifejtését, beavatkozási területek meghatározását tartalmazó, tematikus és/vagy területre fókuszáló dokumentumok, melyeket a tagállam készít el, és az Európai Bizottság fogad el.

Akciótervek: nem uniós kötelezettség, az operatív programok tartalmát bont(hat)ják le rövidebb időszakokra, konkrétabb intézkedésekre.

Közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD): a régió alatti szintre vonatkozó, a helyi nyilvánosságot és a magánszektor társadalmi-gazdasági érdekeit képviselő személyekből álló helyi akciócsoportok által megtervezett helyi fejlesztési stratégiák. Egy-egy stratégiánál a „terület és népesség szerinti hatókörnek koherensnek és célzottnak kell lennie”. Az operatív programok forrásainak egy – a tagállam által meghatározott – része ezen stratégiák keretében megvalósuló projektekre köthető le.

Pályázati kiírások, kiemelt projektek: az operatív programokból eredeztetett, egyes fejlesztések finanszírozására lehetőséget adó megoldások.

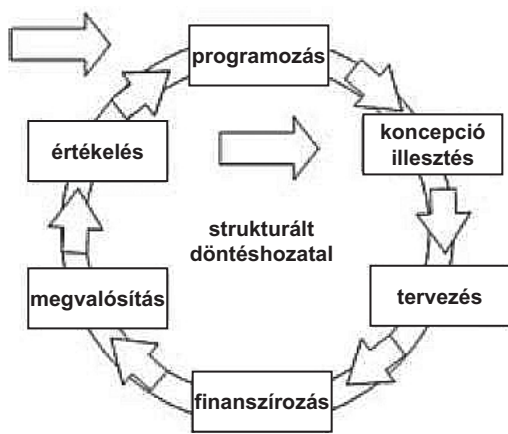
Cél- vagy forrásvezérelt?

Egy projekt akkor tudja jól szolgálni a közösséget, ha nem a kínálkozó forráslehetőségekhez keresi a fejlesztő/projektgazda a projektötletet, hanem a – szűkebb-tágabb térség, közösség és saját – fejlesztési koncepciói, tervei – akár szakaszos – megvalósításához keresi meg a megfelelő forrásokat. (Ahogy pl. a Réti Tours Kft. projektjénél vagy a Pannon Helyi Termék Klaszternél láttuk a II.1. fejezetben, az egyes fejlesztések sorrendje – amennyiben nem feltételezik egymást szorosan – az aktuális forráslehetőségek függvényében változhat, azonban fontos, hogy valamennyi egy komplex koncepció megvalósításához járuljon hozzá.)

A következőkben két projektfejlesztési folyamatot, módszert vázolunk fel, az „Egy hajóban...” c. kiadvány nyomán.

27

Projektciklus-menedzsment

1. Programozás - területi és ágazati szintű elemzések, keretprogram kialakítása, prioritások, stratégiák
2. Konceptió, illesztés – Projektötletek, probléma-elemzés, relevancia meghatározása
3. Tervezés, kidolgozás – Operatív projekttervek, megvalósíthatóság
4. Finanszírozás – Finanszírozási döntés
5. Megvalósítás – projekt beindítása és végrehajtása, beszerzések, kivitelezés, szükség esetén módosítás
6. Értékelés – Tanulságok beépítése a következő projektekbe

RINGI

„A ringi japán eredetű konszenzusos projektfejlesztési, vitavezetési és döntéshozatali módszer. Általában vállalaton belül, de társadalmi tervezésnél is használják. Lényege, hogy középvezetői (projektgazda) szintről elindul egy széljegyzetekkel és magyarázatokkal ellátott dokumentum. Időarányosan igen sokáig, akár évekig is kering az összes érintett osztály (szereplő) és döntéshozó között. Mindenki elolvassa, hozzáír, aláírja, finomítja, cizellálja és továbbküldi. Mire a döntéshozók elé kerül a terv, a korábbi szinteken mindenki tud róla, és érdemben bele tudott szólni, az összes érv és forráskönyv összegyűlt.

A Ringi igen aprólékos és lassú folyamat, előnye viszont, hogy még az ötlet szakaszában bevon minden érintettet, kigyomlál minden buktatót, megszerzi mindenki tudomását és elkötelezettségét. Mivel az egyeztetési folyamat során minden lehetséges forráskönyvre, döntési lehetőségekre és eshetőségekre felkészülnek, ezek után a döntéshozók könnyebben és gyorsabban tudnak választani az alternatívák közül. A megvalósítás szakasza pedig rövid, az értékelés már az előkészítési szakaszba beépül.”

III.2. Partnerség

A partnerség a fejlesztő és a célcsoport viszonyrendszerében kétirányú információáramlást feltételez. Azaz nem merülhet ki az egyoldalú tájékoztatásban, hanem ki kell terjednie az érintettek véleménye kifejtésének lehetőségére, és ezen észrevételek figyelembevételére is a tervezés korai szakaszától kezdődően, amikor még érdemi lehetőség van a fejlesztési terv alakítására.

Azaz a beruházóknak, hatóságoknak:

1. „Megfelelő időben megfelelő adatokat kell gyűjteniük, majd ezeket felhasználóbarát és érdemi információkká kell alakítaniuk.
2. Be kell azonosítaniuk az érintettek körét és időben tájékoztatniuk kell őket az ügyek állásáról.
3. Gondoskodniuk kell a visszacsatolás lehetőségeiről és csatornáiról, majd az esetleges kérdéseket és véleményeket érdemben fel kell használniuk a projekt során.
4. Segíteniük kell a közösséget, hogy megértsék a környezeti információkat, és jól tudjanak részt venni a folyamatban.” (Egy hajóban...)

Tájékoztató eszközök: sajtótájékoztató, sajtóközlemény, sajtóhírek, projektlátogatások (road-show), újságírók felkészítése, információs broszúra, hirdetések, információs napok, hírlevél stb. Visszacsatolási módok: pl. írásos véleményezési lehetőség (ehhez megfelelő betekintési és véleménynyilvánítási határidőket kell adni), közmeghallgatások, munkacsoportok, állampolgári tanács és egyéb közösségi tervezési eljárások, módszerek (ld. a példák között is).

III.3. Fenntarthatósági szempontok

Alább a fenntartható fejlődés (társadalom) tényezőit mutatjuk be fejlesztési projektekre vonatkoztatva, az alábbi rendszerben:

- A) Környezeti elvárások
- B) Társadalmi szempontok
- C) Helyi gazdasági szempontok
- D) Elvárások a program- vagy projektmenedzsmenttől

A) Környezeti elvárások

Olyan projekteket kell tervezni, amelyek egy meglévő tevékenység, létesítmény környezeti teljesítményét javítják. A környezeti terheléseket e három területen egyszerre kell csökkenteni:

- Aa) a természeti erőforrások felhasználása;
- Ab) a természetes élőhelyek átalakítása;
- Ac) a környezetbe történő kibocsátások.

A terhelések nagyon sokfélék, de minden terhelés besorolható a három fő terheléstípus valamelyikébe. Ezek: a természeti erőforrások felhasználása, a természetes élőhelyek átalakítása, a környezetbe történő kibocsátások. Ez a három terheléstípus nem választható el egymástól. Amikor erőforrásokat használunk fel, akkor értelemszerűen természetes élőhelyeket is igénybe veszünk, és egyben szennyező anyagokat is kibocsátunk a környezetbe. Pl. egy kőbánya használata az ott található természeti erőforrás kitermelésével és átalakításával jár, miközben a bánya elveszi és megváltoztatja a természetes élőhelyet, és a kitermeléshez, szállításhoz szükséges energiából környezeti kibocsátások keletkeznek. Természetes teret sem lehet úgy igénybe venni, hogy ne kellene hozzá valamilyen erőforrás, és ha kell, akkor ne keletkezne kibocsátás. Pl. egy erdő átalakítása termőterületté vagy az erdő felégetésével, vagy annak letermelésével jár együtt. Mindkettő esetében elhasználunk erőforrásokat, és szennyező anyagokat bocsátunk ki.

A környezeti kibocsátások is elválaszthatatlanok az erőforrások és a természetes élőhelyek minőségétől. A kibocsátások ugyanis szerkezeti változásokat hoznak létre a környezetben, ezáltal megváltoztatják a biogeokémiai ciklusokat és a természeti erőforrások újratermelődési ütemét, lehetőségét. A környezetbe kijuttatott szennyezések a környezet állapotában okozott változások miatt megváltoztatják a természetes élőhelyek kompozícióját, vagy közvetlenül, a toxikus hatások által pusztítják az élővilágot. Az idegen fajok betelepítése vagy betelepülése is egyfajta szennyezésnek fogható fel. A természetes környezetet érő zavarások is, pl. a terület taposása, égetése, legeltetése a természetes élőhelyek megváltoztatását jelentő terhelés.

A legfontosabb természeti erőforrások, amelyek felhasználásával jelentős környezeti változásokat okozunk: az energiahordozók, az ásványi nyersanyagok, a víz, a talaj, a fajok, a biomassza. A természetes élőhelyek elvétele és átalakítása minden természetes ökoszisztémát érint, de ezek közül talán a legnagyobb problémát az erdei ökoszisztémák átalakítása jelenti. A szennyezések eljutnak minden természetes befogadóhoz, és mivel a környezet egy egységes rendszer, a természetes közegek átjárhatók. A szennyezések halmozódnak a vízben, talajban és légkörben

egyaránt, illetve kicserélődnek egymás között. Maguk a szennyezések sokfélék, halmazállapot és szennyező tulajdonság tekintetében is. A toxikus kibocsátások közvetlenül, a nem toxikusak közvetetten vezetnek a környezet állapotának megváltozásához. Pl. a nehézfémek bizonyos akkumulációs szint után egészségkárosodást okoznak, míg a kén-dioxid kibocsátása a talajsavanyodáson keresztül vezet változásokhoz.

Aa) A környezet erőforrásainak felhasználása

A terhelések csökkentése érdekében az abszolút erőforrás-felhasználás mértékét kell csökkenteni.

- Minimalizáljuk a fosszilis energiaforrások felhasználását!
- Gondoskodjunk a megújuló energiaforrások felhasználásáról, arról, hogy a fosszilis energiaforrásokat megújulók váltsák fel!
- Gondoskodjunk az energiaforrások elérhető leghatékonyabb használatáról!
- A megújítható erőforrásokat (víz, talaj, levegő, biomassa, fajok, fajták) megújuló képességük szerint használjuk, vagyis a lételemnek tekintett, feltételeken megújuló környezeti elemek használata ne haladja meg azok rugalmasságát és önmegújító képességét!
- Kerüljük a vízháztartást megbontó tevékenységeket, illetve törekedni kell az eredeti vízháztartás helyreállítására!
- A környezet erőforrásainak felhasználása során kerüljük a biológiai sokféleség csökkenését!
- A hulladékok keletkezésének megelőzését elsősorban takarékossgal, másodsorban a mellék- és főtermékek újrafelhasználásával vagy -hasznosításával, más termelési ciklusokba való visszajuttatásával érjük el!
- Törekedjünk a biológiailag lebomló hulladékok képzésére, ha a hulladék keletkezése nem kerülhető el!
- Vegyük figyelembe az elővigyázatosság és a megelőzés elvét, amennyiben nem bizonyítható a környezeti ártalmatlanság!

Ab) A természetes tér, ökoszisztémák átalakítása

A terhelések csökkentése érdekében javítani kell a térszerkezet természetességén, meg kell szüntetni a még fennmaradt természetes ökoszisztémák felszámolását, vagy elkerülhetetlen esetben gondoskodni kell más területek egyenértékű helyreállításáról.

- A lehető legnagyobb mértékben őrizzük meg a természetes térszerkezetet, ahhoz illeszkedjünk: vegyük figyelembe a létező ökológiai hálózat szerkezetét, s kerüljük a hálózati elemek sérelmét; ne használjunk olyan területeket, amelyek természetes állapotban maradtak fenn; ne válasszunk olyan helyet a fejlesztéshez, amelynek közelében természetes ökoszisztéma van, s amely a fejlesztés következtében károsodhat!
- Minimalizáljuk azt a helyigényt, amelyet a természetes környezetből veszünk el!
- Kerüljük a zöldmezős beruházást, s inkább már korábban használt, ún. barnamezőket válasszunk!
- Rekonstruáljuk az eredeti állapotot!
- Vegyük figyelembe a tájképi sajátságokat, szervesen illeszkedjünk a táj használatához!
- A fejlesztés ne legyen olyan közel a természetvédelmi oltalom alatt álló területhez, hogy bármely szakaszában (létesítés, megvalósulás, abbahagyás) jelentős hatást gyakoroljon a védett terület állapotára, és az ökológiai feltételeket irreverzibilisen változtassa meg!
- A fejlesztés ne változtassa meg az eredeti ökológiai körülményeket, pl. mezo- és mikroklima, vízháztartás stb.!

A környezeti kibocsátásokat abszolút mértékben szükséges csökkenteni.

- A fejlesztés járuljon hozzá a környezeti kibocsátások abszolút mértékű csökkenéséhez, minden befogadó (légkör, víz, talaj) és szennyező anyag esetében, minimum elvárásként tartsa be a területre érvényes kibocsátási határértékeket!
- Törekedjünk a toxikus, akkumulációra hajlamos és perzisztens vegyi anyagok kibocsátásával járó tevékenységek kizárására, illetve a természetes, biológiai úton lebomló anyagok felhasználására!
- Gondoskodjunk a környezetre ártalmas hulladékok megfelelő lerakásáról!
- Csökkentsük a környezeti stresszt okozó tevékenységeket, amelyek zsúfoltsággal, erős zajjal és rezgéssel, magas bűzkibocsátással stb. járnak!
- Minimalizáljuk a szállítással, anyagmozgatással járó tevékenységeket!
- Tartsuk távol az invazív fajokat, előzzük meg betelepülésüket!
- A fejlesztéssel nem okozhatunk olyan károkat a környezetben, melyeket törvény szabályoz.
- A fejlesztés kerülje el, illetve minimalizálja a környezeti kockázatokat!

B) Társadalmi szempontok

Elengedhetetlen, hogy az európai uniós források felhasználásába a helyi közösségeket is bevonjuk. Minél többen vesznek részt a projekt tervezésében és kivitelezésében, annál sikeresebb lesz a projekt és maga a program is. Így nagy valószínűséggel elegendő projektet tudunk biztosítani a teljes pénzügyi keret kihasználásához, meg tudjuk előzni a projekt kivitelezése közben adódó problémákat, tiltakozásokat, valamint néhány helybelinek bekapcsolódási, társfinanszírozási lehetőséget is tudunk biztosítani.

Ba) Azonos mértékű részvétel az érintettek és az érdekeltek részéről

Bb) Helyi foglalkoztatás

Ba) Azonos mértékű részvétel az érintettek és az érdekeltek részéről

- A fejlesztés biztosítsa, hogy a jövő generációk és a szomszédságok erőforrás-használati szükségletei ne sérüljenek, a fejlesztés ne hozzon létre idő- és térbeli átterheléseket!
- A fejlesztés javítsa az érintett közösség alkalmazkodó képességét a környezeti változásokhoz, mint pl. éghajlatváltozás!
- A fejlesztés javítsa a helyi közösség életminőségét, az elérhetőséget, a rekreáció lehetőségét a zöldfelületek mennyiségi és minőségi javításával, a környezet-egészségügyi feltételeket, csökkentse a stresszt okozó tényezőket (zaj és rezgés, zsúfoltság)!
- A fejlesztés ne sértse az épített környezet szerves értékeit, a helyi szerves kultúra szellemi és tárgyi alkotásait, járuljon hozzá azok fejlesztéséhez, lehetőleg arra építsen!
- A fejlesztés ne sértse a környezet jogszabályokkal biztosított minőségi szintjét!
- Biztosítsuk az érintettek és az érdekeltek azonos mértékű részvételét!
- A fejlesztések növeljék a közösségek korrupcióval, környezeti változásokkal (pl.: klímaváltozás, elszegényedés, a tömegközlekedéshez való korlátozott hozzáférés) szembeni reakcióképességét!
- A fejlesztés ne sértse mások jó életminőségét azzal, hogy átterheléseket hoz létre (zaj, közlekedés stb.)! Emellett csökkentse a társadalmi egyenlőtlenségeket is!
- A fejlesztés minimalizálja a külső társadalmi költségeket, és maximalizálja a külső hasznat (externáliák)!
- Biztosítsunk egyenlő hozzájutást a fejlesztések hasznához, ne zárjunk ki senkit sem annak használatából, élvezetéből!
- A fejlesztés kerülje el, ill. minimalizálja a környezeti kockázatokat!
- A fejlesztés fizikai megjelenésével is támogassa a helyes környezeti szemléletet, a

környezeti ismeretek megszerzését, adjon lehetőséget a helyes értékek és viselkedés elsajátítására!

31

Bb) Helyi foglalkoztatás

- A fejlesztés a helyi piacra, foglalkoztatásra, jövedelemteremtésre irányuljon! A helyi foglalkoztatás létfontosságú az önállóság támogatásának szempontjából, ezenkívül csökkenti a nemzetközi piacra jellemző fluktuáció negatív hatásait.
- Gondoskodjunk a megfelelő munkahelyi légkör megteremtéséről is! Ne támogassuk a „bizonytalan munkát”, mivel az szocializálja a költségeket (pl.: társadalom- és egészség-biztosítás), ugyanakkor privatizálja a munkáltatók nyereségeit. Olyan pozíciókra fókuszáljunk, melyek a nagy gyárak adókedvezményeinek megszűnése vagy a helyi bérek növekedése mellett is fenntarthatók!

C) Helyi gazdasági szempont

Fontos, hogy olyan környezetet teremtsünk, mely hosszú távon is megfelel a befektetőknek és a közösségnek. A világgazdaság, mely a profit maximalizálására törekszik, hajlamos figyelmen kívül hagyni a környezeti és társadalmi tényezőket. Másfelől, a helyi emberek igyekeznek hosszan tartó értékeket létrehozni. Egy helyi családi vállalkozás például helyieken alapul, akik így kellően motiváltak, hogy magas társadalmi és környezeti előnyökre tegyenek szert, fizetik az adót, és színvonalas munkahelyeket teremtenek. Az adókedvezményeket, adóparadicsomokat és az olcsó munkaerőt csak ideiglenesen kihasználó vállalatoknak nem lenne szabad köztámogatásból részesülniük.

A helyi önálló gazdaságok hosszú távú munkalehetőséget tudnak biztosítani, melyek a környezeti és társadalmi korlátokat is tiszteletben tartják.

Ca) Helyi források helyi felhasználása

Cb) A helyi gazdaság önállósága

Ca) Helyi források helyi felhasználása

- A helyi közösségek élvezzenek elsőbbséget a helyi forrásokból származó értékek kihasználásában! A helyi fenntartható fogyasztás csökkentheti az áruszállítás negatív hatásait: az üvegházhatású gázok kibocsátását, az importált olajtól való függést és árának változékonyságát, az útfenntartási költségeket stb.
- A „helyi fogyasztást” a terület kb. 30 km-es vonzáskörzetében kellene meghatározni. Válasszuk a lehető legközelebbi vásárlási lehetőséget, és ösztönözzük ezt!

Cb) A helyi gazdaság önállósága

- A nemzetközi kereskedelemtől való függés a helyi gazdaságot sérülékennyé teszi, főleg a gazdasági világválságban. A fejlesztés fókuszáljon a helyi közösségek önállóságára! Pl. az állami/önkormányzati iskolák szigetelése egyszerre csökkenthetné a fűtés költségeit és az üvegházhatású gázok kibocsátását.

D) Elvárások a program- vagy projektmenedzsmenttől

A megkívánt környezeti és társadalmi célokat csak egy jól felállított menedzsment biztosíthatja, amely a tervezéstől a kivitelezésen keresztül a megvalósulásig biztosítja a kívánalmak érvényesülését.

- 32 A fenntarthatósági (felsorolt környezeti és társadalmi) szempontokat előrelátó tervezéssel a teljes életciklusban (létesítés, megvalósulás, megszűnés) biztosítani kell.

Da) Környezeti ellenőrzés

Db) Átláthatóság

Da) Környezetvédelmi szabályozások

- Ismerjük meg, tartsuk és tartassuk be a vonatkozó környezetvédelmi szabályozást!
- A tevékenység legyen összhangban a fenntarthatóság lokális programjával (Local Agenda 21) és a helyi környezetvédelmi programokkal!
- A tevékenység illeszkedjen a környezetvédelmi, fenntarthatósági programokhoz, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseseihez!
- Ismerjük meg a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotát, becsüljük/becsül-tessük meg a tevékenység lehetséges környezeti hatásait!
- Ismerjük meg a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőket!
- Vegyük figyelembe az összegződő környezeti hatásokat!
- Vizsgáljuk meg a telepítés, tevékenység helyének és a tevékenység módjának alter-natíváit!
- Az érintetteket és érdekelteket vonjuk be a döntéshozásba, biztosítsuk számukra a megfelelő információt a megfelelő időben!
- Készítsünk/készíttessünk környezettudatos irányítási tervet!
- Jelöljük ki környezetvédelmi megbízottat, felelőst!
- Készítsünk monitoringtervet, kövessük nyomon a környezeti célkitűzések teljesülését!
- A jelentős környezeti hatások csökkentésére tervezett intézkedéseket hajtsuk végre!
- Biztosítsuk a nyilvánosság számára a fejlesztés átláthatóságát!
- Tárjuk fel a környezeti kockázatokat, ismertessük meg az érintettekkel, készítsünk katasztrófavédelmi tervet!
- Részesítsük dolgozóinkat környezeti oktatásban, alakítsuk környezeti szemléletüket!
- Biztosítsunk jó környezet-egészségügyi körülményeket dolgozóinknak!
- Készítsünk környezetvédelmi jelentéseket, biztosítsuk az adat- és információszolgál-tatást!
- Végezzünk környezeti felülvizsgálatot, dolgozzunk ki intézkedési tervet a környezetter-helés csökkentése érdekében!
- A maximális környezeti hatékonyság érdekében válasszuk a legjobb elérhető technikát!

Db) Átláthatóság

- A fejlesztés legyen átlátható az átlagember számára!
- A korrupció megelőzésére létrehozott szabályok legyenek megfelelőek és könnyen szá-mon kérhetőek!

III.4. Gyakorlati tanácsok

III.4.1. Általános

A 2004-2006-os Regionális Operatív Program (ROP) pályázatainak környezeti szempontú minőségbiztosítását a Magyar Természetvédők Szövetsége szakértői végezték az Irányító Hatóság megbízásából. Az akkori⁶ és az azóta összegyűlt tapasztalatok, ill. a II. fejezet projekt-leírásai alapján számos példát hozunk fel arra, milyen szempontokról nem lenne szabad megfeledkezni a pályázatok tervezésénél, hogy azok hosszú távon jobban szolgálják mind a haszonélvezőket, mind a környezet érdekeit.

Elöljáróban néhány általános érvényű szempont:

- Ahogy a bevezetőben is elmondtuk: komplex rendszerekben, rendszerszintű megoldásokban és teljes anyagciklusokban kell gondolkodni a „csővégi” megoldások helyett.
- A szubszidiaritás elvét a fejlesztésekre értelmezve: törekedni kell arra, hogy mindent a lehető legkisebb léptékben, a lehető legalacsonyabb szinten oldjunk meg (pl. házi komposztálás, a komposzt házi-lakóközösségi felhasználása a települési-regionális telepek helyett).
- A hatékonyság gyakran a foglalkoztatás rovására mehet (pl. automatizálás, gépesítés)! Az ökohatékonyság növelése, azaz az egységnyi termékre jutó anyag- és energiafelhasználás csökkentése ugyanakkor mindenképpen szem előtt tartandó!
- Fontos, hogy tisztában legyünk azzal, fejlesztésünk milyen hatással lesz a helyi gazdasági tényezőkre, szereplőkre és fordítva.
- Célszerű már a fejlesztés tervezési, előkészítési szakaszában bevonni, motiválttá, érdekeltté tenni célcsoportunkat, és már ekkor kikérni javaslatait, észrevételeit. (Ennek előnyeiről és mikéntjéről bővebben a III.2. fejezetben.)
- Ezzel, valamint a kapcsolódó hírveréssel, piacteremtéssel (pl. a turizmus mint helyi, hagyományos termékek felvevőpiaca) biztosíthatjuk, hogy a megtermelt termékekre, szolgáltatásra legyen kereslet.
- „Ami ingyen van, az értéktelen, semmit sem ér. Ha valamiért nem kell fizetni, annak az ellenértékét is kitermeli és megfizeti valaki.” (Egy hajóban...)

III.4.2. Építés, városrehabilitáció

Építés

Minden építéssel összefüggő folyamatnak jelentős környezeti hatásai vannak e három szempontból:

- az elbontott építőanyagok kezelése;
- az építési folyamatok környezetterhelése: zaj, por, szállítás, stb.;
- a felhasznált építőanyagok, szerkezet környezeti hatásai.

Ajánlott megoldások:

- energiahatékony szerkezetek használata, megújuló energiaforrások alkalmazása;
- természetes építőanyagok használata, hagyományos építési technológiák (pl. szalma, vályog) alkalmazása (megj.: ehhez jogszabályi könnyítés is szükségeltetik);
- tájba illesztés;
- a kapcsolódó környezet, intézményudvar megújítása, zöld felületek kialakítása, megújítása;
- a berendezések környezeti szemléletformáló hatása;

⁶Zöld szempontok... (Perneczky szerk.). Az egyes témaköröknél felsorolt „segítő kérdéseket” szintén ebből a kiadványból merítettük.

- az intézmény környezeti tudatformálásban, nevelésben betöltött szerepének kihasználása (pl. oktatási-nevelési intézmények, oktatóközpontok esetében).

Segítő kérdések

- Vizsgált-e alternatívákat a tervezett építőanyagok, épületszerkezetek viszonylatában? Figyelembe vette-e ezek esetleges környezeti hatásait?
- Van-e olyan tevékenység, mely a projektbe illeszthető, és környezeti szempontból előremutató (pl. zöldterület kialakítása, megújítása, megújuló energia hasznosítása)? Zöldterület kialakítása esetén őshonos növényfajokat alkalmaz-e?
- Melyek azok az indikátorok, melyekkel a környezeti hatás mérhető?
- Megpróbált-e bevonni helyi szereplőket a tervezett folyamatokba?
- A felújított, bővített épületnek milyen szerepe lehet a környezeti szemléletformálásban, nevelésben?

Városrehabilitáció

A városrehabilitációs projektek környezeti hatásaira szintén áll az építési projekteknél feltüntetett három szempont.

Ezen kívül tudni kell, milyen területet szeretnének a támogatás által megújítani, rehabilitálni, és ennek megfelelően kell megtervezni a „rehabilitációját”. Korábbi pályázatokban gyakori hiba volt, hogy a pályázatírók többször leromlottnak, degradálódottnak ítélték olyan területeket, amelyek környezeti szempontból értékesek (pl. korábbi angolnatelepből mára lópásztor lett, mely „ex lege” védett).

Ajánlott megoldások:

- az elbontott építőanyagok újrahasznosításának szándéka;
- zöldfelület kialakítása;
- energiatakarékosság;
- valóban közcélú hasznosítás, pl. parkok, szabadidős létesítmények kialakítása.

Segítő kérdések (az építési fejezetben felsoroltakon kívül)

- A felújítani kívánt területnek van-e környezeti (pl. zöldterületi) jelentősége települési viszonylatban, ha igen, figyelembe vette-e?
- Van-e a területen a korábbi használatból adódó esetleges szennyezés, ha igen, figyelembe vette-e? A kapcsolódó kármentesítés szerepel-e a tervezett tevékenységek között?
- A tervezett folyamatoknak milyen, a beruházás időszakán túlmutató, közvetlen és közvetett környezeti hatásai lehetnek? Figyelembe vette-e ezeket?
- A tervezett tevékenységeket egyeztetette-e a környezetvédelem területén érintett helyi szereplőkkel (lakosság, társadalmi-, szakmai szervezetek stb.)?
- Mennyiben közcélú a tervezett beruházás? Mennyiben illeszkedik a helyi igényekhez? Felmérte-e a helyi igényeket?
- Hogyan szolgálja a fejlesztési a különböző társadalmi csoportokat (pl. akadálymentesség, játszótér stb.)?

Elöljáróban fontos megjegyezni, hogy az út forgalmának gyorsítása, kapacitásbővítése a fenntarthatóság szempontjából negatív elbírálás alá esik, hiszen az a zajterhelés és a szennyezőanyag-kibocsátás növekedését vonja maga után.

A kivitelezés szinte valamennyi fázisa bizonyos fokú zajterheléssel jár. A lakókörnyezetre vonatkozóan ezt rendeletek szabályozzák, azonban a településeken kívül is számolni kell az ott – tanyákon, szórványban lakott területeken – élők zajterheléssel szembeni várható érzékenységeivel, ill. a természeti környezetet érő zavaró hatással (védett gerincesek, vadállomány, védett területek stb.).

Új (elkerülő, összekötő) utak vonatkozásában figyelembe veendő: a lehajtó utak száma és elhelyezkedése (amelyek jelentősen befolyásolják, hogy egy adott területen milyen betelepülési folyamatokat indít meg egy-egy új vagy felújított útszakasz), a környező mezőgazdasági területek munkagépei számára a kiszolgáló földutak rendszerének biztosítása (ez közlekedéstechnikai-forgalmi szempontból sem közömbös). Az új földterületek lekötése környezeti szempontból mindenképpen negatív elbírálás alá esik.

Ajánlott megoldások:

- a meglévő úthálózati elemek minőségjavítása (lehetséges pozitív hatásai: a közlekedő járművek csökkenő szervizigénye, esetleg hosszabb kerülő útszakasz lerövidítése, népességmegtartó szerep);
- a lehető legalacsonyabb zajszinttel járó technológia választása, a munkavégzés idejének minimalizálása, a zajkibocsátás megfelelő időszakhoz kötése;
- portalanítás, locsolás, az ellátó és szállítmányozó útvonalakra is kiterjedően;
- a légszennyezés minimalizálása érdekében az alkalmazott járműpark műszaki állapotának felülvizsgálata, megfelelő technológia kiválasztása, megfelelően megválasztott munkavégzési idő, az időjárási viszonyok figyelembevétele;
- hulladékkezelés: a jogszabályok betartása mellett tudatosítani, hova kerül felhasználásra a bontott útburkolat, ill. a kimaradó burkolati anyagmennyiség;
- út menti hulladékgyűjtési pontok (pl. megálló- és pihenőhelyeknél) kihelyezéséről megállapodás az érintett kormányzati, önkormányzati szervekkel;
- társadalmi párbeszéd a projekt előkészítési szakaszától kezdve annak befejezéséig;
- a környezetkímélő technológiák mellett a környezettudatos magatartás egyéb szegmensekben való megjelenítése, pl. ld. alább:
- a munkafolyamatok ideje alatt keletkező saját kommunális hulladékok szelektív gyűjtése, az érintett útszakaszok illegális lerakóktól való mentesítése, a csatlakozó belvíz-elvezetési művek helyreállítása-kialakítása, vadvédelmi beruházások (átereszek, védőárkok stb.);
- takaró- és véderdők telepítése (a zaj- és levegőszennyezéstől véd, a közlekedők szegregáltságát biztosítja, védelmet nyújt a szálló portól, hóátfúvásoktól, szélökösektől, ezzel fokozza a közlekedésbiztonságot, védi az út és a környező épületek állagát). Lehetséges megoldások (a tökéletestől az elfogadhatóig): színtezett erdősáv, egyvonalú fasor, sövény, zajvédő falak. Fontos: növénytelepítésnél a tájegységben őshonos, az adott természeti körülményeket jól toleráló fajok telepítése.
- Előtanulmányok készítése akár önkéntesen is, minősítő rendszerek alkalmazása.

- Mennyiben indokolható a tervezett útfelújítás/útépítés kifejezetten a környezeti fenntarthatóság szempontjából, ill. milyen kockázati tényezők jelentkezhetnek ugyanezen aspektusból?
- Léteznek-e alternatívák a jelenlegi tervezett közútfejlesztés vázolt gazdasági-társadalmi hatásainak elérésére, csökkenthető-e a beavatkozás mértéke és az anyagi ráfordítás?
- Megfelelő technológiát és munkamódszert választottak-e a tervezés folyamán?
- Felmérték-e a fejlesztés rövid és hosszú távú környezeti hatásainak rendszerét?
- Milyen módon törekednek a beruházás negatív hatásainak kivitelezés közbeni csökkentésére (por-, zaj- és légszennyezés, technológiai hulladék, egyéb járulékos környezetterhelések)?
- Milyen intézkedéseket terveznek a fejlesztés eredményeképpen jelentkező negatív hatások (por, zaj- és légszennyezés, hulladékterhelés, stb.) kiküszöbölésére?
- Milyen, környezeti szempontból kedvező elemeket terveztek be a projektbe?
- Milyen minősítő rendszerhez valós csatlakozás vállalható önkéntesen a projekttervezés folyamán és a kivitelezésben?

III.4.4. Turisztika

A fenntarthatóság szempontjából alapvető, általános követelmény az érintett terület ökológiai és kulturális sajátosságoknak megfelelő, eltartó képesség szerinti hasznosítása.

Ajánlott megoldások:

- vegyük figyelembe az adott élőhely sajátosságait: alapos helyismeret, a környezeti elemekre gyakorolt hatások feltárása, a hatótényezők elemzése;
- védett területek kerülése, barnamezős területek rehabilitálása;
- védett területen a látogatószám növelése helyett inkább minőségi szolgáltatások fejlesztése; a látogatószám növekedése esetén alternatívák kidolgozása a „csúcs” időbeli és térbeli széthúzására; különösen védett területeken látogatás csak túravezetéssel; a látogatási szabályok ismertetése, túrafüzetek, tájékoztatók, táblák, turisztikai program-csomagok összeállítása;
- a vendégek bekapcsolása a természetmegőrzési tevékenységekbe;
- vegyük figyelembe a közösségi és környezetkímélő közlekedés adottságait, és ezek hiányában tervezzünk ezek feltételeit javító intézkedéseket (kerékpártároló, kerékpárkölcsönző, buszmegálló); biztosítsuk a látnivalók környezetkímélő megközelíthetőségét (pl. elektromos busz, lovasfogat, kerékpár);
- akadálymentesítés;
- a keletkező hatások (pl. szállítás, területhasználat, anyaghasználat, kibocsátások) minimalizálása;
- az energiaigény minimalizálása, energiahatékony, megújuló energiahordozókra alapuló rendszerek kiépítése, hőszigetelés (az ökohatékonyság és takarékoság a fejlesztő érdeke is), energiatakarékos műszaki berendezések alkalmazása;
- a már használt termálvíz továbbhasznosítása (pl. fűtés, kertészet), eső- és szürkevíz hasznosítása, víztakarékos csapok beszerelése;
- organikus, biológiai szennyvíztisztítás;
- a veszélyes hulladékok szakszerű tárolása, kezelése, elhelyezése;
- az épület hőhártásának szabályozása energiatároló klímaberendezések helyett tájolással, árnyékolástechnikával, átszellőztetéssel;
- zöldfelületek tervezése az élőhelyi sajátosságokhoz illeszkedően, a sokszínűség, változatosság, az élővilág „becsalogatása” az épületekhez (pl. madárodúk, -etetők, kistavak);

- helyi eredetű, magas minőségű termékek (pl. ilyen, lehetőleg teljes tápértékű élelmiszerek) használata, a hagyományokhoz illeszkedő szolgáltatások nyújtása;
- környezeti szemléletformáló eszközök alkalmazása, a dolgozók környezeti szemléletformálása (pl. továbbképzésen);
- minőségbiztosítási, környezetirányítási rendszerek bevezetése, ilyen követelményeknek eleget tévő kivitelező választása; környezetbarát iroda kialakítása;
- a hasznok egy részének visszaforgatása az erőforrások megőrzésére, a helyi közösség fejlesztésére.

Segítő kérdések

- Figyelembe vette-e az ökológiai hálózat szerkezetét, az élőhelyi sajátosságokat?
- Milyen a fejlesztendő turisztikai attrakció eltartó képessége?
- Hogyan illeszkedik a tervezett fejlesztés a helyi kulturális, építészeti sajátosságokhoz?
- Minimalizálta-e a területhasználatot, figyelembe vette-e a táj sajátosságait?
- Milyen környezetkímélő, energiahatékony, megújuló erőforrásokon alapuló eljárások alkalmazása jöhet szóba?
- Hogyan oldható meg a megújítható erőforrások (víz, talaj, levegő, biomassa, fajok) megújuló képességük szerinti használata?
- Alkalmazza-e a helyi sajátosságú, természetes anyagokat?
- Hogyan minimalizálja a szennyezéseket (víz, levegő, hulladék stb.)?
- Elkerüli-e a környezetre, egészségre mérgező hatású anyagok kibocsátását a beruházás és a működtetés során?
- Hogyan gondoskodtak a fejlesztés során a dolgozók vagy látogatók, felhasználók környezeti tudatosságának növeléséről?

III.4.5. Foglalkoztatás

Tekintve, hogy a foglalkoztatást nyújtó munkaeszközök és -módszerek, valamint a képzéseken átadott ismeretek, készségek hosszú időre meghatározhatják a tevékenységeket, fenntarthatósági szempontból kulcsfontosságú a foglalkoztatással, munkaerő-képzéssel célzott tevékenység környezetre, a helyi erőforrásokra, valamint a helyi társadalomra gyakorolt hatásainak ismerete, vizsgálata.

„Fenntarthatósági szempontból nem tartjuk jónak az olyan projekteket, melyek egy bizonyos technológiához képeznek bémunkásokat. Bár az így képzett munkaerő megélhetése rövid távon biztosított, az átképzéssel szerzett ismeretek haszontalanná válnak, mielőbb a foglalkoztatást biztosító vállalkozás befejezi tevékenységét, vagy áttelepül. Ezzel szemben az olyan foglalkoztatási irányokat tartjuk előremutatónak, melyek a meglévő helyi erőforrásokra alapozva a hosszú távú megélhetést segítik elő, minél inkább függetlenül az éppen aktuális gazdasági környezettől.”

Ajánlott megoldások:

- a környezetvédelem oktatása, környezeti szemléletformálás;
- a hagyományos foglalkozások körére alapozni, mivel azok nagy valószínűséggel alkalmazkodtak a helyi természeti adottságokhoz (pl. „a kézműves mesterségekhez szükséges alapanyagok megléte, ld. agyag a fazekassághoz, gazdagon termő füzesek a vesszőfonáshoz, faanyag használati tárgyak készítéséhez”);
- szociális segítők képzése és munkába állítása: erősíti a helyi társadalom szövetét, a hasznosság érzését adhatja a kiképzett, addig munkanélküli segítőknek, akik mindennapi gyakorlati ismeretekkel láthatják el az általuk látogatottakat, ezzel terjesztve a környezettudatos életvitelt;

- biogazdálkodás oktatása, feltételeinek megteremtése: „az érintett településeken az étel-miszer-fogyasztás jelentős része helyi termelésből kerülhet ki, ami segítheti a jövedelmek helyben tartását, a helyi közösségek önellátását, mivel a lakosok jövedelmüknek kisebb részét kénytelenek kívülről jövő – és esetleg magasabb egészségügyi kockázatot hordozó – étel-miszeripari termékekre fordítani;
- távmunka: csökkentheti a munkába járás közúti közlekedés okozta környezeti hatásait, a háztartáshoz kötött családtagok is önálló jövedelemhez juthatnak, rugalmas munkaidőben.

Segítő kérdések

- Mekkora közvetlen környezeti terhelése van annak a tevékenységnek, amelyre a leendő munkaerőt képezik majd?
- A tervezett foglalkoztatás felhasználna-e helyi erőforrásokat?
- Hogyan értékelhető a tervezett foglalkoztatás egészségügyi szempontból? Egészséges munkakörülményeket biztosít-e a leendő dolgozók számára?
- Épít-e a tervezett foglalkoztatás helyi hagyományos foglalkozásokra (melyek feltehetően jól alkalmazkodtak a hely természeti adottságaihoz)?
- Környezeti szempontból korszerű-e az oktatott munkafolyamat, a beszerzett technológia? Energiahatékonyság és károsanyag-kibocsátás tekintetében élenjáró technológiáról van-e szó?
- A majdani foglalkoztatás során előállított termék hogyan értékelhető környezeti hatásait tekintve, beleértve a termék teljes életciklusát az alapanyagok előállításától az ártalmatlanításig?
- Az oktatás-képzési projektlem tartalmazza-e a környezeti fenntarthatóság szempontjából fontos ismeretek átadását?

Rövidítések jegyzéke

ESZA	Európai Szociális Alap
ERFA	Európai Regionális Fejlesztési Alap
EU	Európai Unió
ÉM	Észak-Magyarország (régió)
HU	Magyarország
HUSK	Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013
KA	Kohéziós Alap
KEOP	Környezet és Energia Operatív Program
KM	Közép-Magyarország (régió)
NyD	Nyugat-Dunántúl (régió)
OP	operatív program
SK	Szlovákia
TÁMOP	Társadalmi Megújulás Operatív Program

Felhasznált irodalom

- DR. GYULAI IVÁN: KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS RÖL. MAGYAR TERMÉSZETVÉDŐK SZÖVETSÉGE, BUDAPEST, 2009.
- DR. GYULAI IVÁN: ÚJ MÓDSZERTAN A FENNTARTHATÓSÁGÉRT A PROGRAMOZÁSBAN ÉS A PROJEKTEK TERVEZÉSÉBEN.
- KÖZÖSSÉG ÁLTAL IRÁNYÍTOTT HELYI FEJLESZTÉS. EURÓPAI BIZOTTSÁG, 2013.
- PATAKI GYÖRGY: BÖLCS LAIKUSOK – TÁRSADALMI RÉSZVÉTELI TECHNIKÁK A DEMOKRÁCIA SZOLGÁLATÁBAN. CIVIL SZEMLE, BUDAPEST, 2007. [HTTP://WWW.CIVILSZEMLE.HU/DOWNLOADS/CIKKEK/2007/12-13SZAM_2007_3-4_PATAKI_144-156.PDF](http://www.civilszemle.hu/downloads/cikkek/2007/12-13SZAM_2007_3-4_PATAKI_144-156.PDF)
- PERNECZKY LÁSZLÓ SZERK. EGY HAJÓBAN... HOGYAN SEGÍTI A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL A FEJLESZTÉSEKET? KÖZÉP-MAGYARORSZÁGI ZÖLD KÖR, MAGYAR TERMÉSZETVÉDŐK SZÖVETSÉGE, BUDAPEST, 2010.
- PERNECZKY LÁSZLÓ SZERK. ZÖLD SZEMPONTOK A KÖRNYEZETKÍMÉLŐ ÉS A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉST SZOLGÁLÓ FEJLESZTÉSEKHEZ. TANÁCSADÓK A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSÉRT, MAGYAR TERMÉSZETVÉDŐK SZÖVETSÉGE, BUDAPEST, 2006.

Impresszum

Kiadja:

Magyar Természetvédők Szövetsége

Szerkesztette: Siskáné dr. Szilasi Beáta

Közreműködött: dr. Farkas István,

F. Nagy Zsuzsanna, Gyulai Iván,

Juraj Melichár, Kalas György,

Magdaléna Grambličková, Németh Vera,

Éger Ákos

Felelős kiadó: dr. Farkas István

1091 Budapest, Üllői út 91/b

info@mtvsz.hu, www.mtvsh.hu

A kiadvány megjelenését a Magyarországi-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 (www.husk-cbc.eu) támogatta, a „Hálózat a fenntarthatóságért – A fenntarthatóság érvényesítése a határmenti régiók programjaiban és projektjeiben” c. projekt keretében.

Jelen dokumentum tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

KIS ADOMÁNY - NAGY SEGÍTSÉG!

A 13600-as szám tárcsázása után üsse be a 69-es kódot. Most minden hívás 250 Ft-tal támogatja a Magyar Természetvédők Szövetségének munkáját, a környezet és a természet védelmét.

Az Adhat Vonal az Invitel, a T-Home, a T-Mobile, valamint a Telenor és a Vodafone hálózatából is hívható.

A kiadvány újrahasznosított papírra készült.

Európai Unió

Európai Regionális Fejlesztési Alap

Magyarország-Szlovákia
Határon Átnyúló Együttműködési
Program 2007-2013

**Partnerséget
építünk**